

Swami Vivekananda

Bhakti jóga

Podle francouzského překladu vydaného roku 1937 Lizelle Reymondovou a Jeanem Herbertem v roce 1939 přeložil

Karel Makoň

O b s a h

název kapitoly	stránka
Definice bhakti.....	4
Filosofie išvárská.....	7
Cíl bhakti: uskutečnění duchovní.....	10
Potřebnost guru.....	11
Vlastnosti potřebné žáku a učiteli.....	13
Inkarnace a mistři, kteří jsou božskými vtěleními.....	15
Mantra Óm - slovo a moudrost.....	17
Vzývání obrazů a předmětů zastupujících Boha.....	19
Vybraný ideál.....	20
Metoda a prostředky.....	22
Pará bhakti čili nejvyšší láska k Bohu.....	25
Odříkání bhaktovo má původ v lásce.....	27
Jednoduchost bhakti jógy a její hlavní tajemství.....	29
Způsoby projevu lásky.....	30
Všeláska a jak vede k odevzdanosti.....	31
Pro milujícího je nejvyšší poznání a nejvyšší láska tímtéž.....	34
Trojúhelník lásky.....	35
Bůh lásky sám sebe dokazuje.....	37
Lidské představy o božském ideálu lásky.....	38
Závěr.....	41

On je Duše všehomíra, je nesmrtelný.

Jeho je všechna moc. Je vševědoucí.

Proniká vše, chrání vesmír,

věčně jím vládne.

Nikdo mimo Něho není schopen věčně vládnouti světu.

On na počátku stvoření promítl Brahmana - kosmické

vědomí - a předal mu Vědy - a v tomto Jediném Světle zářivém,

hledám osvobození,

neboť Jeho světlo vede k poznání Atmana.

Švetašvatara Upanišad, VI, 17-18.

Bhakti joga je opravdové a upřímné hledání Pána, hledání, které začíná, pokračuje a končí v lásce.

Jediný okamžik šílené, nejzazší lásky k Bohu, přinese nám věčnou svobodu. Ve svém výkladu o bhakti Narada praví: "**Bhakti je intenzivní láska k Bohu.**" Dosáhne-li ji někdo, miluje všechny bytosti a k žádné nechová nenávisť, jeho potřeby jsou navždy ukojeny. Tato láska nemůže myslet na jakýkoliv světský prospěch, neboť dokud trvají světské žádosti, nemůže se v nás zrodit tento druh lásky.

"Bhakti joga je větší než karma joga, větší než radža joga, neboť tyto si vytkly hledání určitého cíle, kdežto bhakti joga je sama sobě ovocem, prostředkem a cílem."

To je základní myšlenka našich mudrců, jíž se vždy obírali. Mimo našich spisovatelů, kteří se věnovali bhakti (jako Šandilja nebo Narada) také velcí vykladaelé Vjása Súter, ač zřejmě přívrženci cesty poznání (džňana), rovněž našli mnoho výmluvných slov o Lásce. Zvláště, chce-li vykladač vykládati mnohé texty, nebo dokonce všechny a to tak, že by v nich našel jen suchou vědu, nedají se sútry tak lehce ohnouti, zvláště s nimi tak nemůže zacházeti v kapitole o zbožňování.

Mezi Poznáním (džňana) a Láskou není ve skutečnosti tak velkého rozdílu, jak se často za to má. Uvidíme, že se na konec sbližují a setkávají v témže bodě. Tak je tomu rovněž s radžou jogou, když slouží jako prostředek k dosažení osvobození a nikoliv jako nástroj ke klamání příliš důvěřivých lidí (jako se často stává u šarlatánů a divotvorců), dovede nás rovněž k témuž cíli.

Největší výhodou bhakti je, že je to cesta nejlehčí a nejpřirozenější k dosažení božského cíle, který jsme si předsevzali. Její největší nevýhodou je, že ve svých méně vyvinutých formách, se často zvrhává v hnusný fanatismus. Tlupy fanatiků v hinduismu, islamu a křesťanství - vždy se rekrutovaly téměř výhradně z řad zbožňovatelů, kteří se ještě nacházeli na nižších úrovních bhakti. Tato výlučnost připoutanosti (ništhá) k jedinému milovanému objektu, bez níž se nemůže vyvinout žádná pravá láska, vede také velmi často k tomu, že se odsoudí všechno, co není tímto předmětem. Všichni slabí a málo vyvinutí duchové - ve všech náboženstvích a ve všech zemích - neumí jinak milovat vlastní ideál, než že nenávidí ostatní.

To nám vysvětluje, proč člověk, který je tak nábožně oddán svému ideálu Boha, stává se zuřivým fanatikem, jakmile vidí nebo slyší něco, co souvisí s jiným ideálem. Tento druh lásky je poněkud podoben instinktu psa, který chrání vlastnictví svého pána proti vetřelcům. Jenomže instinkt psa je lepší než rozum člověka, neboť pes nikdy nepovažuje svého pána za nepřítele, ať se jeho pán před ním objeví v jakémkoliv oděvu. Fanatik však ztrácí všechnu schopnost odsuzovací. Jeho osobní úvaha má v jeho případě takovou pohlcující důležitost, že se neptá, zda to, co bylo řečeno, je správné, či nikoliv, jediné rozhodující je, kdo to řekl. Tentýž člověk, který je jemný, dobrý a spravedlivý a srdečný k těm, kdož sdílejí jeho názor, neváhá se dopustit nejpodlejšího zločinu vůči lidem, kteří nenáležejí k téže náboženské skupině jako on.

Toto nebezpečí neexistuje jinde než v oné části bhakti, jež se nazývá přípravná. Když bhakti dozraje, když přejde k onomu stupni, který se nazývá nejvyšší, není se již třeba bát nějakých hnusných projevů fanatismu. Duše, která je uchvácená touto vyšší formou bhakti, je příliš blízká Lásce boží, než aby pomáhala rozsévat nenávisť.

Není každému z nás dáno, abychom náš charakter v tomto životě utvořili harmonicky, přece však víme, že nejušlechtilejší typ je ten, v němž se harmonicky slučují tři prvky: **Poznání - Láska - Joga** (ovládnutí vnitřní přirozenosti). Pták, aby mohl létat, potřebuje tři věci: dvou křídel a ocasu, jako směrového kormidla. Džňana (poznání) je jedno z křídel, bhakti (láska) je druhým a joga (zde se myslí radža joga) je ocas, který udržuje rovnováhu. Ti, kdož se nemohou harmonicky a zároveň věnovati těmto třem formám zbožňování a kteří se následkem toho chopili bhakti, jako jediné cesty, musí si být neustále vědomi, že formy a obřady - jakékoliv, jsou naprosto nutné pro duši, která chce pokračovati - nemají jiné ceny, než aby nás dovedly do onoho stavu, v němž zakoušíme nejintimnější lásku k Bohu.

Jest jakýsi malý rozdíl názorový mezi mistry Poznání a mistry Lásky, ačkoliv jedni i druzí uznávají sílu bhakti. Džňániové považují bhakti za prostředek a za cíl, který se má dosáhnouti. Podle mého názoru není tento tak veliký. Ve skutečnosti, používá-li se bhakti jako prostředek, znamená vlastně nižší způsob zbožňování. Pokud se týče vyvinutější formy, stává se později neodlučitelnou od nižšího způsobu uskutečňování. Každý z nás, jak se zdá, velmi lpí na vlastním způsobu zbožňování a zapomíná, že s dokonalou láskou rovněž nutně přichází pravé poznání, aniž bychom je hledali, a že pravá láska je neodlučitelná od pravého poznání.

Snažme se na základě těchto poznatků porozumět tomu, co nám velcí vykladači védantští říkají o tomto předmětu. Bhagavan Šankaračárja vykládaje sútru Avrittirasakritupadeskát (Védánta Sutra IV,1) píše toto: Říká se - "Je zasvěcen králi - Je zasvěcen guruovi." To se praví o tom, kdo následuje svého gurua a poslouchá jej a kdo si stanoví tuto poslušnost jako jeden cíl. Podobně se praví: "Milující žena stále myslí na svého milujícího manžela" - zde se rovněž mluví o jednom druhu vzpomínky, která je vroucí a stálá. To je podle Šankaračárji zbožňování.

Rovněž meditace je neustálá vzpomínka (na předmět, k němuž je koncentrace řízena) přitékající jako nepřetržitá nitka oleje, jenž proudí z jedné nádoby do druhé. Jestliže se dosáhne této vzpomínky (na Boha), všechna pouta se trhají. Tak se mluví o meditaci v písmech, když se jí myslí stálá vzpomínka jakožto prostředek k osvobození. Tato vzpomínka má ostatně tutéž formu jako zření, protože má tentýž význam jako v pasáži následující: "Když ten, kdo je daleko a blízko, byl viděn, řetězy srdce se lámou, všechna pochybnost mizí a všechn účinek činu se ztrácí." Ten, kdo je blízko, může být viděn, ale co říci o tom kdo je daleko, můžeme mít je vzpomínku. Písmo nám však praví, že musíme viděti Toho, kdo je blízko, právě tak jako Toho, kdo je daleko a tím nás poučuje, že tento způsob vzpomínky má tutéž hodnotu jako zření. Tato vzpomínka jedenkrát roznícená, nabývá tutéž hodnotu jako vidění... Zbožňování je stálá vzpomínka, jak se o tom možno přesvědčiti

v hlavních textech Písma. Skutečnost poznání, která je totéž jako zbožňování stále opakované, byla popsána jako ustavičná vzpomínka. Také paměť, která

se pozdvihla až do výše, kde se rovná přímému vnímání, je označována v Sutrách jako prostředek k osvobození.

"Tento Atman nemůže být dosažen různými vědami, ani rozumem, dokonce ani studiem Véd. Po kom Atman touží, toho Atman dosahuje, tomu se Atman zjeví." Zde, když bylo řečeno, že pouhé poslouchání, myšlení a meditování není prostředkem k dosažení Atmana, text připojuje: "Kdo touží po tomto Atmanovi, ten tohoto Atmana dosahuje." Kdo je intensivně milován a vyhledáván - kdokoliv je tímto Atmanem milován intensivně, stane se Atmanovým miláčkem. A protože milovaný má dosáhnouti Atmana, sám Pán mu přichází na pomoc. Neboť Pán řekl: "Pokud se týče těch, jež jsou Mi neustále oddáni a kteří Mě zbožňují s láskou, dám jejich vůli směr, jímž dojdou ke Mně!"

Tím je též řečeno, že ten, jemuž tato vzpomínka, která má tutéž formu jako přímé vnímání - je drahá (neboť On je drahý předmětu tohoto vnímání, vzpomínky) je milován Nejvyšším - Atmanem, ten dosahuje Nejvyššího Atmana. Tato neustálá vzpomínka je vyjádřena slovem Bhakti. To praví Bhagavan Rámanudža ve svém komentáři k sutře Atháto Brahmadžidžnana (Védanta Sutra I,1).

V komentáři sútry Patandžalio: "Nebo zbožňováním Nejvyššího Pána" - Bhodža praví - "pranidhána je ten druh bhakti, v němž bez hledání výsledku jako jsou smyslové požítky atd. - všechny činy jsou věnovány tomuto Mistru mistrů." Bhagaván Vjása, vysvětlující tutéž sutru, definuje pranidhānu rovněž jako "formu bhakti, v níž se milost Nejvyššího Pána dotkne jogina a posvětil jej tím, že vyslyší jeho přání." Podle Šandilji: "Bhakti je intensivní láska k Bohu." Leč nejlepší definici podal král bhakti, Prahláda: "Tato láska bez konce, kterou nevědomý věnuje prchavým předmětům smyslů, způsobuje, že meditací na Tebe (tento stav intensivní lásky v Tobě) nezmizí z mého srdce!" Láska! Ke komu? K nejvyššímu Pánu, Išvarovi. Láska k jakémukoliv stvoření, ať jakkoliv velká, nemůže být bhakti. O tom mluví ve Šrí Bhášja, citující starého Ačarju, tj. velkého učitele: "Od Brahmy až po chomáč trávy, všechny věci, které žijí ve světě, jsou otroky zrození a smrti, způsobené karmou, nemohou se tudíž hoditi jako předmět meditace, neboť jsou ponořeny v nevědomost a podrobny změnám." Komentátor Svapnešvara, vykládaje slovo "anurakti", užívané Šandiljou, praví, že znamená "po" (anu) "oddanost" (rakti). Je to oddanost, která přichází po poznání podstaty a slávy boží a nikoliv jakákoliv slepá oddanost k někomu, jako např. k manželce nebo dětem by nebyla bhakti.

Vidíme tedy jasně, že bhakti je nepřetržitě úsilí mentální o dosažení náboženského uskutečnění a začíná obyčejným zbožňováním a končí v nejvyšší lásce k Išvarovi.

Filosofie išvárská

Kdo je Išvara?

Od koho pochází vznik, trvání a zánik vesmíru? **Išvara** je Věčný, Čistý, Ustavičně svobodný, Vševědoucí, Nejvyšší Milostivý, Mistr mistrů. A nad to: On, Pán svou pravou podstatou, je láskou nevýslovnou.

To jsou definice osobního Boha. Existují tedy dva bohové? Onen Sat-čit-ananda - Jsoucnost-Poznání-Blaženost filosofů a onen Bůh bhaktů? Ne, tentýž Sat-čit-ananda je bohem lásky, neosobní i osobní - jedním je. Je třeba vždy mít na vědomí, že osobní Bůh, zbožňovaný bhaktou není ani oddělen od Brahmy, ani se od něho neliší. Vše je Brahman, Jediný, který nemá dvojníka. Ale Brahman, jakožto jediný a absolutní, je příliš abstraktní, než aby mohl být milován a zbožňován, takže bhakta si vybírá relativní aspekt Brahmy, to jest Išvara, Nejvyšší Pán. Použijeme přirovnání: Brahman je jako hlína, z níž je uděláno nekonečné množství věcí. Díváme-li se na ně jako na hlínu, jsou všechny tímtež, ale jejich tvar a jejich projev je od sebe liší. Dříve než byly utvářeny, existovaly všechny v postatě hlíny a jsou, pokud se týče látky, totožné. Ale od chvíle, kdy byly zformovány a pokud jejich tvar trvá, jsou odděleny a liší se. Myš-hlína, se nikdy nemůže stát slon-hlína, neboť pokud se týče projevu, jediné tvar z nich dělá to, čím jsou. Nicméně, jakožto hlína nezmodelovaná, jsou jednou a toutéž věcí. Išvara je nejvyšší projev Absolutní skutečnosti, nebo jinými slovy, nejvyšší výklad, jaký duch lidský může dát o Absolutnu. A stvoření je věčné a právě tak Išvara.

Vjása, vyličiv téměř nekonečnou moc a poznání, které nabude duše, když dosáhne mókši, činí v jednom aforismu ve čtvrtém dílu svých Suter tuto poznámku: "Žádná bytost však nezíská moc tvořiti, vládnouti a bořiti vesmír, protože to náleží jedině Bohu." Není těžké, aby dualističtí vykladači ve svých výkladech této sútry ukázali, jak zůstane vždy nemožné podřízené duši (dživě), aby dosáhla nekonečnou moc a úplnou neodvislost od Boha. Vykladač přísně dualistický, jako je Madhvácharja, pojednává o tom svou obvyklou lakonickou methodou citováním verše z Varhá-Purány. Rámanudža, při vysvětlování tohoto aforismu, píše: "Byla dána otázka, zda je také v moci osvobozené duše zahrnuta moc Nejvyššího Jsoucná, tvořiti atd.....a dokonce vlada nad vším, anebo zda sláva svobodných neobsahuje tuto moc a záleží jen v přímém vnímání Nejvyššího Jsoucná.

Předkládal se tento důkaz: Je rozumno myslet, že osvobozený dostane vládu nad vesmírem, neboť Písma praví: "Dosáhne naprostého ztotožnění s Nejvyšším Jsoucne a všechna jeho přání budou vyslyšena." Tedy naprosté ztotožnění a uskutečnění všech přání nemůže být dosaženo bez nekonečné moci nejvyššího Pána a to jest moc vládnouti vesmírem. Následkem toho, aby se dosáhlo uskutečnění všech přání a naprosté sjednocení s Nejvyšším Pánem, musíme připustiti, že osvobození dostanou moc vládnouti vesmírem.

Na to odpovídáme, že osvobození dosáhnou veškerou moc s výjimkou oné, aby mohli vládnouti vesmíru. Říditi vesmír znamená určovati tvar a život a přání všech bytostí citících a necitelných. Osvobození, před nimiž byly strženy všechny závoje, jež zakrývaly jeho pravou podstatu, těší se z vnímání Brahmana, vyproštění ze všech překážek, ale nevlastní moc vládnouti vesmíru. To dokazuje následující text písem: "Ten, z něhož se všechno rodí,

z něhož se vše zrodilo, žije a do Něhož se všichni vrátí, když zemřou - ptáte se po Něm?" To je Bráhman. Kdyby tento přívlastek vládnouti vesmírem náležel také všem osvobozeným, neshodoval by se více tento text a definice Brahmy, jelikož jej definuje jako vládce vesmíru. Jedině zvláštní přívlastky

mohou definovat vše. V textech, jako je následující Šrutis mluví se o Nejvyšší Bytosti, o Jediném, který je příčinou práce, jejímž obsahem je řízení vesmíru.

"Můj milovaný synu, na začátku byl Jeden a neměl druhého. To vnímal a uznával: - Dám život mnohosti. - To způsobilo teplo. Brahman, vskutku jediný, existoval na počátku. Tento jediný se rozvíjel. Tak vznikl posvěcený tvar - kšatra. Všichni bohové jako tito jsou kšatra: Varuna, Soma, Rudra, Padžanja, Jama, Mritju, Išára.- Atman ve skutečnosti na začátku existoval jediný, nic jiného se nehnulo. Pojal myšlenku stvořit svět, konečně svět stvořil. Narájána jediný existoval, ani Brahma ne, ani Soma, ani Išara djáva-prithivi, ani hvězdy, ani voda, ani oheň, ani Slunce. Nechtěl zůstat sám ve své meditaci, měl dceru, deset orgánů atd." - A ještě text podobný tomuto: "Ten, jenž jsa živ na zemi, je oddělen od země, jsa živ v Atmanu atd....."

V těchto popisech řízení vesmíru není pro osvobozenou duši situace, v níž by tato duše mohla vidět, jak se podílí na řízení vesmíru. Vysvětluje následující sůtra. Rámanudža praví: "Jestliže pravíte, že tomu tak není, protože existují texty přímo vyňaté z Véd a dokazující opak, tyto texty se vztahují na slávu osvobozených ve sférách nižších božstev." - Tím je tato nesnáz snadno rozřešena. Ačkoliv systém Rámanudžův připouští jednotu všeho uvnitř této jsoucnosti, podle něho, jsou věčné rozdíly. Také v praxi, jelikož tento systém je stejně dualistický, bylo snadné, aby Rámanudža podržel velmi zřetelné rozlišení mezi duší osobní a Bohem Osobním.

Nyní se budeme snažit pochopit, co si o tomto předmětu myslí veliký reprezentant advaitistické školy. Uvidíme, jak systém advaity zachovává neporušeny všechny naděje, všechna přání dualistů a zároveň předkládá vlastní řešení problému, řešení hodné velkého údělu božského lidství. Ti, kdo touží, aby mohli po osvobození si uchovat individuálního ducha a kdo chtějí zůstat rozdílní, mají možnost, aby uskutečnili svá přání a těšili se z požehnání Brahmana s přívlastky. To jsou ti, o nichž se mluví v Bhagavad-Puraně: "Ó, králi! To jsou slavné vlastnosti Pána, kterého mudrci, jejichž jediná radost je ve Mně, jejichž všechny řetězy padly, zbožňují jako Všudypřítomného s láskou, která je sama cílem. Jsou to ti, o nichž sánkhya praví, že v tomto cyklu se rozpouštějí v přírodě tím způsobem, že když byli dosáhli dokonalosti, přicházejí v následujícím cyklu ve stavu Vládců různých světů. Ale žádný

z nich se nikdy nestane rovným Bohu (Išvara). Ti, kdož dosáhnou tohoto stavu, v němž není více stvoření, stvořeného, ani stvořitele, kde není více poznávajícího, poznávaného ani poznání, kde není více "Já", ani "ty", ani "on", kde není ani příčiny ani účelu ani ve vztahu, něco, co by mohl někdo vidět, ti se ocitají na straně všech věcí, tam "kam ani slova, ani inteligence nemohou dojít", dosahují toho, co šrutis popisují jako "ne toto". Ale pro ty, kteří nemohou, anebo nechtějí dosáhnouti tohoto stavu, trvá nevyhnutelně trojnásobná nerozlišená vize Brahmy. Příroda, duše a to, co oplodňuje obojí - Išvara. Pak, když Prahláda zapomněl sama sebe, nenašel ani vesmír, ani příčinu, všechno pro něho bylo nekonečné, bez rozlišení jména a tvaru, ale jakmile si vzpomněl, že je Prahládou, byl před ním vesmír a také Pán vesmíru. - "Skladiště nekonečného počtu požehnaných vlastností". Totéž se stalo osvíceným gopis. Jakmile ztratily pocit vlastní osobnosti a osobní individuality, staly se všechny Krišnou, ale jakmile myslely na Něho, jako na Jediného, který má být zbožňován, opět shledaly, že jsou gopis a okamžitě se

jim zjevil Krišna s úsměvem na lotosové tváři, oblečen žlutě, ozdoben girlandami jako vtělení přemožitele (v kráse) boha lásky. (Bhagavata- Purana)

Vraťme se nyní k našemu Ačárju Šankarovi." Ti, kdo zbožňujíce Brahma s přívlastky," praví Šankara, " dospějí ku splynutí s Nejvyšším Mistrem a uchovají si vlastního ducha" - je jejich sláva omezená či neomezená? Naskytá se pochybnost a dostává se nám důvod: Jejich sláva musí být neomezená, jelikož texty Písma nám praví: "Dosáhnou vlastního království." Všichni bohové přicházejí, aby jej zbožňovali. Jejich přání jsou vyslyšena ve všech světech. V odpovědi na to píše Vjása: "Bez moci vládnouti vesmírem. Jestliže ponecháváme stranou moc stvořiti vesmír, ostatní moc, jako animá atd., je dána všem, kdo se osvobodili. Pokud se týče vlády nad vesmírem, patří věčně dokonalému Išvarovi. Proč? Protože je předmětem všech textů Písem, které pojednávají o stvoření, zatímco tam není zmínky ani při jedné příležitosti o osvobozených duších. Skutečně jediný nejvyšší Pán se zabývá řízením vesmíru. Dosvědčují to všechny texty, které mluví o stvoření atd. Dává se mu především přívlastek "vždy dokonalý". Písma také praví, že moc animá atd., osvobozených duší, vyplývá z dlouhého hledání Boha a ze zbožňování Boha. Tyto duše nemají žádnou roli při řízení vesmíru. Mimo to, jelikož si zachovali individuálního ducha, je možné, že se jejich vůle liší a že jedna chce tvořit a druhá bořit. Jediný prostředek, jak zabránit tomuto konfliktu je, že se všechny tyto vůle podřídí jediné vůli. Z toho vyplývá, že všechny duše osvobozených jsou závislé na vůli Nejvyššího Mistra."

Bhakti nemůže se vésti k Brahmovi, než k jeho osobnímu aspektu. "Cesta je krušnější pro ty, jejichž duch je upnut k Absolutnímu!" Bhakti se musí nechat klidně nést po proudu naší přirozenosti. Je pravda, že si nemůžeme udělat představu Brahmy, která by nebyla antropomorfní (*je to myšlení představující si Boha nebo věci podle obdoby člověka. Tedy představa Boha jako člověka, ovšem s nejideálnějšími přívlastky - pozn. překladatele*), ale není tomu tak právě se vším, co poznáváme? Největší psycholog, jakého kdy svět poznal, Bhagaván Kapila (*viz o něm ve Vivekanandově Džňana józe, pozn. překladatele.*), ukázal již před stoletími, že vědomí lidské je jeden z prvků tvoření vnitřních a zevních předmětů, které můžeme vnímat a chápat. Začínající vlastním tělem a ubírajíce se k Išvarovi, pozorujeme, že každý předmět našeho vnímání je tímto vědomím a na víc onou věcí, ačkoliv může býti touto nějakou věcí. Tato nevyhnutelná míchanice je obyčejně tím, co považujeme obvykle za skutečnost. Ve skutečnosti to je a bude vždy to, co lidský duch bude kdy moci poznati ze skutečnosti. Tudiž - prohlašovati, že Išvara je neskutečný, jelikož je antropomorfní, je hloupost.

To se podobá západním sporům o idealismu a realismu, které spočívají jediné v přetřásání slov okolo slova "skutečný". Idea Išvara zastírá vše, co kdy označovalo přímo či nepřímo slovo "skutečný" - a Išvara je tak skutečný, jako nic jiného ve vesmíru. Především slovo skutečný neznamená nic víc, než to, co má být ukázáno. To je naše filosofické pojetí **Išvary**.

Cíl bhakti - uskutečnění duchovní

Pro bhaktu tyto suché detaily nejsou potřebné, ledaže posilují jeho vůli. Vyjma toho nejsou užitečné. On se dal přece na cestu, která ho může velmi rychle vyvést z pochmurných a bouřlivých oblastí rozumu do království uskutečnění. Milostí Páně dosáhne brzy úrovně, kde daleko předstihne bezmocný rozum, intelektuální tápání v temnotách ustoupí přede dnem přímého vnímání. Nerozuměje více, ani nevěří, je to téměř vjem. Nepře se cítit. Není-li toto vidění Boha, styk s Bohem, požívání Boha větší než všechno ostatní? Ve skutečnosti nechybí bhaktové, kteří praví, že je to vyšší než samotná mókša - osvobození. A není to též nejvyšší užitečné? Jsou lidé na světě - a takových je mnoho, kteří jsou přesvědčeni, že je užitečné a výhodné jedině to, co přináší pohodlí lidskému stvoření. Náboženství, Bůh, věčnost, duše, nic z toho jim není užitečné, poněvadž z toho nemohou vytěžit ani peníze ani hmotný blahobyt. Pro ně má užitečnost jen to, co lahodí smyslům a ukájí chťiče. V každém duchu se však různí pojetí užitečnosti podle osobních přání. Následkem toho, pro lidi, kteří se nikdy nepozdvihli nad jídlo, pití, plození a smrt, jediný možný užitek tkví v požitcích smyslových. Musí ještě dosáhnouti a projíti mnohými zrozeními a reinkarnacemi, než se naučí pociťovati aspoň slabou touhu po nějaké vyšší věci. Pokud se týče těch, pro něž věčné zájmy o duši mají daleko větší význam než pomíjející zájmy světského života, pro něž radosti smyslové jsou jen bezstarostnými hrami malých dětí, pro ty Bůh a láska k Bohu jsou nejvyšší a jedině užitečné pro lidskou existenci. Vzdejme díky Bohu, že ponechává ještě takové lidi v tomto malicherném světě!

Jak jsme viděli, bhakti joga se rozděluje:

1. forma přípravní - gauní
2. forma nejvyšší - pará

Uvidíme postupně, jak v tomto přípravném stadiu máme zapotřebí hodně konkrétní potřeby, abychom pokračovali. Vskutku mythologie a symbolismus jsou ve všech náboženstvích přirozeným vývojovým prostředkem vytvářejícím rychle pro hledající duši prostředí a pomáhajícím jí při výstupu k Bohu. Je především významné, že duchovní obrové pocházejí výlučně z náboženských systémů, v nichž existovala mythologie a bujel ritualismus. Náboženské formy vyschlé a fanatické, které se snaží vyhladiti všechnu poesii, všechno, co je vznešené a velkolepé - vše, co může poskytnouti spolehlivé těžiště duchu při jeho prvních váhavých a nejistých krocích na cestě, která vede k Bohu, formy, které se snaží rozlámati hlavní trámy našeho duchovního útočiště, a které svými nevědomými a pověřivými myšlenkami o pravdě snaží se zahrnouti všechno, co je oživující, co poskytuje výživnou potravu duchovní rostlině, která roste v lidské duši - všechny tyto náboženské formy prozrazují, že jim zbyla jen mrtvá skořápka, rámeček slov a sofismat, zbavený obsahu nebo obsahující snad ztuhlou příchut' sociálního mísení tak zvaného ducha reformy. Velká masa těch, kdo se připoutávají k tomuto druhu náboženství, jsou vědomě či nevědomě materialisty, protože účel a cíl jejich života zde i po smrti je požitek, pro ně ve skutečnosti alfa a omega lidského života. Uklízení a metení ulic (ištapura), jež působí na pohled člověku hmotné nepohodlí, jsou podle nich celou skutečností a celým cílem existence. Čím dříve se adepti této podivné směsi nevědomosti a fanatismu ukáží v pravém světle a dosáhnou, jak si toho zaslouží, řádu materialistů a atheistů, tím lépe bude pro svět. Špetka spravedlnosti a duchovního uskutečnění já, opravdu uplatněných, více platí

než tuny slovíčkářských a nesmyslných citů. Ukažte nám jediného duchovního velikána, jediného, který vyšel z tohoto zaschlého prachu nevědomosti a fanatismu! Jestliže nemůžete, mlčte, otevřete okna svého srdce skvělému světlu pravdy a posaďte se, jako děti k nohám těch, co mluví - mudrcové indičtí. Poslyšte tedy pozorně, co nám praví.

Potřebnost gurma

Každá duše je určena k dokonalosti a každá bytost dosáhne konečně stavu dokonalosti. Vše, co jsme v této chvíli, je výsledkem našich minulých činů a myšlenek. Vše, co budeme v budoucnosti, bude výsledkem toho, na co myslíme a co děláme nyní, ale fakt, že si sami tvoříme svůj příští osud - nám nezabraňuje - abychom hledali zevní pomoc a dokonce, ve velké většině případů, taková pomoc je úplně nutná. Když přijde, podníti nejvyšší schopnosti a možnosti duše, probudí duchovní život, oživí vzrůst, takže se člověk na konec stane svatým a dokonalým.

Tento podněcující popud se nemůže načerpati z knih. Duše nemůže obdržeti podnět od nikoho jiného, než od jiné duše. Můžeme studovati knihy celý život, můžeme se státi velmi intelektuálními, ale nakonec shledáme, že jsme se duchovně vůbec nevyvinuli. Není přesné, že vývoj intelektuálního vyššího řádu jde vždy po boku jemu odpovídajícímu vývoji duchovního života člověka. Když čteme knihy, jsme často v pokušení věřiti, že toto studium může zastati duchovní pomoc. Rozebíráme-li však výsledek jeho na sobě, uvidíme, že z takových studií získal jen náš intelekt a nikoliv náš vnitřní duch. Tato nezpůsobnost knih k podnícení duchovního vzrůstu se jeví hlavně v tom, že se cítíme úplně odzbrojeni, jedná-li se o to, abychom žili opravdovým duchovním životem, ačkoliv téměř každý z nás umí skvěle mluvit o věcech duchovních. Aby se podnítil duch, k tomu je třeba podnětu z jiné duše.

Ten, jehož duše dává tento podnět, se nazývá **guru** - učitel. Ten, jehož duše přijímá tento podnět, se nazývá **šišja** - žák. Aby se tento podnět mohl dostat duši, je v první řadě třeba, aby duše, z níž pochází, měla moc jej přenést na druhého. Pak je třeba, aby duše, na níž se přenáší, byla připravena jej přijmouti. Zrno musí být již zrnem živým a pole musí být již obděláno. Když se tyto dvě podmínky splní, zplodí se skvělý výkvět pravého náboženství.

Pravý náboženský učitel musí býti úžasně nadaný, a kdo jej poslouchá, musí býti velmi schopný. Když oba jsou skvělí a mimořádní, je výsledek skvělé duchovní probuzení - ale nic více! Z těchto lidí jedině praví učitelé a jedině praví žáci jsou ti, kteří si opravdově přejí dosáhnouti cíle. Ostatní si pouze hrají s duchovností. Jistě se u nich jedná o roznícenou zvědavost, anebo o podnícení intelektuální, nadšení - ale pouze se přidržují nejzazšího konce náboženství. Není pochyb, že to má nějakou cenu, jelikož možná během doby se z toho vyvine probuzení pravé žízně náboženské. Neboť to je tajemný zákon přírody, že kdykoliv je pole připraveno, že semeno musí přijíti a přijde... Má-li duše žhavou touhu po náboženství, vždy se musí objeviti a objeví se ten, kdo přenesse sílu náboženskou, aby takové duši pomohl. Jestliže v duši, která chce přijmouti, je síla, přitahující světlo

náboženství, značně silná - síla, která odpovídá tomuto přitahování a vysílá světlo, zcela pravidelně přichází.

Přece však se vyskytují na cestě některá velká nebezpečí. Tak např., že přijímající duše považuje pomíjivé city za pravou touhu náboženskou. To můžeme studovati sami na sobě. Mnohokrátě během našeho života zemře někdo, koho máme rádi, dá nám to ránu, cítíme, jak nám život uniká mezi prsty a přejeme si něco jistějšího a vyššího a cítíme, že musíme se obrátit k náboženství. Za několik dnů později se tato vlna citu smyje a nacházíme se tam kde jsme byli před tím. Všichni se dopouštíme tohoto omylu, že považujeme popudy za pravou náboženskou žízeň.

Ale jak dlouho se mýlíme v těchto chvilkových pohnutkách, žhavá, stálá a upřímná touha duše po náboženství nepřichází. Nenajdeme nikoho, kdo by měl do naší přirozenosti opravdu vlít vnitřní duševní život. Jsme-li v pokušení, abychom naříkali, že naše hledání pravdy - tak toužebné, zůstává neplodné, místo úpění máme první povinnost hledati v duši a přesto přesvědčiti se, zda tato žhavá touha opravdu existuje v našem srdci. Ve velkém počtu případů shledáme, že nejsme připraveni k přijetí pravdy, že v nás neexistuje pravá žízeň po duchovnu.

Jsou ještě větší nebezpečí, např. pokud se týče gurua, tj. toho, jenž přenáší. Mnoho lidí, ponořených do nevědomosti a pýchy svého srdce, myslí si, že všechno ví, nabízejí své vedení jiným. "A tak, vede-li slepý slepého, oba padnou do jámy. Blázni, kteří přebývají v temnotách, moudří ve své marnosti, nadutí svými zbytečnými vědomostmi, točí se dokola, klopýtaje sem a tam, jako slepí vedeni slepými!" (Mundaka Upanišad I, 2-8) Svět je jimi naplněn. Každý chce býti mistrem, každý žebrák chce dáti milion! Právě tak jako jsou směšní tito žebráci, tak jsou směšní tito učitelé.

Vlastnosti potřebné žáků a učitelů

Jak tedy poznáme mistra? Slunce, aby bylo viditelné, nepotřebuje pochodeň, abychom je viděli, nepotřebujeme svítilny! Když slunce vyjde, uvědomujeme si to instinktivně a když nám přijde učitel pomoci, pozná duše instinktivně, že již pro ni začala zářiti pravda. Pravda je jí pravým důkazem, nemá zapotřebí jiného svědectví, aby vyzkoušela pravdivost, ona září sama ze sebe. Vniká do nejvnitřnějších zákoutí naší přirozenosti a v její přítomnosti celý vesmír se zdvíhá a praví: "Hle, Pravda!" Učitelé, jejichž moudrost a pravda zářily jako sluneční světlo, jsou největší, jaké kdy svět znal a jsou uctíváni jako Bůh většinou lidstva. Ale nám se může dostat pomoci též od poměrně menších, jenomže nemáme dosti intuice, abychom poznali člověka, který nás má vésti a vyučovati. Jsou zas jistá kritéria, podmínky, které musí učitel splniti, jsou určité požadavky, kladené na žáka.

Podmínky nutné pro žáka jsou čistota, pravá žízeň po poznání a vytrvalost.

Žádná nečistota duše nemůže být opravdu nábožná. Čistota myšlenek, slova a skutků je naprosto nutná každému, kdo chce žíti nábožně. Pokud se týče touhy po poznání, Starý zákon nám praví, že každý dostane, co si žádá. Nikdo z nás nedostane jinou věc, než kterou si srdce vybralo. Býti žízniv po náboženství je věcí opravdu těžkou, aspoň to není tak lehké, jak si představujeme. Poslouchati kázání, čísti náboženské knihy - nedokazuje

ještě, že srdce živě pociťuje jejich potřebu. Musí tu být neustálý zápas, neustávající boj bez odkladu s naší nižší přirozeností, dokud se nezakusí touha nejvyšší a dokud se nedosáhne vítězství. To není otázkou jednoho nebo dvou životů. Úspěch může být dosažen někdy ihned, ale musíme být hotovi čekat na něj

s trpělivostí, třebaže po dobu, která se nám může zdát nekonečná. Žák, který se dá na cestu s tímto duchem vytrvalosti, skončí jistě dosažením úspěchu a uskutečněním.

Pokud se týče učitele, musíme se přesvědčiti, zná-li ducha Písem. Celý svět čte Bibli, Vědy, Korán, ale to jsou jen slova, syntese, etymologie, filologie, hromada vysušených kostí náboženství. Učitel, který se příliš zabývá slovy a dovolí duchu, aby se dal uchvátit silou slov, ztratí ducha textu. Jediné poznání ducha Písem, vytváří pravého náboženského učitele. Síť slov v Písmech je jako obrovský les, v němž duch lidský bloudí a z něhož nemůže vyjít. Síť slov je hluboký les, je příčinou všetečných zacházek ducha. Různé metody spojování slov, způsoby zchytralé řeči, vysvětlování výslovnosti písem mají význam jen pro duchovní zápasy a zábavu učenců. Nemají podíl na vývoji vnímání duchovního. Ti, kdo používají těchto metod k tomu, aby jiným dali náboženství, netouží po ničem jiném, než aby se pochlubili svým věděním, aby svět je uctíval jako velké vědce. Všimněme si, že žádný z velkých učitelů světa se nikdy nezabýval těmi různými vysvětlováními textů, nesnaží se otočiti texty - neodávají se těmto nekonečným hrám s výrazem slov a s jejich kořeny. Podali však ušlechtilé učení, zatímco ti, kdo neměli čemu by vyučovali, občas se zmocnili jednoho slova a napsali tři svazky o jeho původu, o člověku, který toto slovo učil poprvé, o způsobu, jakým tento člověk jedl, spal atd.

Bhagvan Šrí Ramakrišna nám rád vypravoval historii o lidech, kteří přišli do ovocného sadu osazeného mandlovníky. Dali se do sčítání listů, ratolestí a větví, zkoušeli jejich barvu, srovnávali jejich velikost, zaznamenávajíce si co nejpečlivěji každé zjištění. Na konec měli o každé z těchto věcí učenou diskusi a zřejmě je všechny tyto věci nejvýše zajímaly. Ale jeden z nich, který měl lepší rozum než ostatní, nezajímal se o všechny tyto věci, a místo všeho toho se dal do jedení mangových plodů. Nebyl to mudrlec? Nechte pro druhé starosti s počítáním listů a větví i se záznamy o tom všem. Tento druh práce má také své místo, ale nikoliv v oblasti duchovní. Neobjevíte nikdy velkého duchovního člověka mezi těmito "sčítači listů". Náboženství, nejvyšší cíl, nejvyšší sláva člověka, nežádá tolik namáhavé práce. Jestliže si přejete býti bhaktou, vůbec nemusíte vědět, zda se Krišna narodil v Mathuře nebo Vradže ani přesné datum, kdy se dostalo na svět jeho učení. Stačí vám, vyzkoušíte-li nenasytnou touhu po skvělých cvičeních Gíty na povinnosti a lásce. Všechny ostatní detaily o textu a o jeho původci slouží jen k pobavení učenců. Nechť mají, co chtějí! Říkejme "Šanti-Šanti" k jejich kontraversím a jezme mangové ovoce.

Druhá podmínka pro učitele je, aby byl bez hříchu. Často přichází otázka: "Proč se zabýváme povahou a osobností učitelovou?" Máme souditi jen to, co nám říká a chopiti se toho (a řídit se tím). To je chyba. Jestliže nám někdo chce dát poučení v mechanice nebo v chemii nebo v kterémkoliv hmotném oboru vědy, může býti jaký chce, neboť co se žádá při hmotných vědách, to jsou především kvality intelektuální. Ale od začátku až do konce postupu při vědách duchovních, není možno, aby se nacházelo duchovní

světlo v duši, která je nečistá. Které náboženství může vyučovati nečistý člověk? Podmínka k získání duchovní pravdy pro sebe, a abychom ji mohli dáti jiným, je čistota srdce a duše. Vidění Boha, nebo přehled zásvětí se nikdy neobdrží dříve, než je duše čistá. Také, pokud se týče náboženského učitele, máme se napřed přesvědčiti, jaký je. Má býti dokonale čistý, protože jedině tehdy působí hodnota jeho slov, protože jedině tehdy je pravým přenáščem! Co může přenést, není-li v něm duchovní síly? Úloha je, aby něco přenášel a ne, aby jen podněcoval intelektuální a jiné vlastnosti žákovy. Aby se to mohlo přenášet působením na ducha žákovy, záchvěv duchovní musí být částečně zastoupen v duchu učitelově. Něco skutečného a vážitelného přetéká z učitele na žáka. Proto musí býti učitel čistý.

Třetí podmínka se vztahuje na pohnutky, které vedou k učitelství. Ten, kdo má vyučovati, má tak činiti bez jakéhokoliv důvodu egoistického, ani pro peníze, ani pro slávu, ani pro získání jména, jeho práce má býti vykonávána jen láskou k celému lidstvu. Jediný prostředek, jímž může býti přenášena duchovní síla, je láska. Každá sobecká pohnutka jako je např. touha po zisku, po získání pověsti, rozbíjí tento prostředek.

Z toho, co předcházelo, vyplývá, že se nemůžeme od kohokoliv a kdekoliv učit milovati, oceňovati a zpodobovati si náboženství. „Kázání v kamenech, knihy v proudu bystřin, všudypřítomné dobro“ - všechno to má cenu pouhé básnické metafory. Ale nemůže dáti jediné zrnko pravdy člověku, který již z ní nemá v sobě první zárodky. Komu káže kameny a bystřiny? Lidské duši, jejíž vnitřní a posvěcená svatyně obsahuje lotos, chvějící se již životem. A světlo, které způsobuje toto podivuhodné rozvíjení lotosu pochází vždy od dobrého a moudrého mistra. Když se srdce takto otevře, je schopno přijmouti vyučování kamení a bystřin, hvězd a slunce, luny a všeho, co existuje v našem božím vesmíru. Ale srdce, dosud uzavřené, nevidí v něm nic než kameny a bystřiny. Slepý může navštívit museum, ale nebude z toho mít žádný užitek, je třeba mu napřed vrátiti zrak, jedině tehdy bude schopen porozuměti tomu, co jej musejní sbírky mohou naučiti.

Tedy učitel je ten, kdo otvírá oči žáka, jenž touží po pokroku v náboženství. Ke svému mistru máme totiž stejné vztahy jako jsou mezi předkem a jeho potomkem. Jestliže není naše srdce naplněno důvěrou, pokorou, odevzdaností a úctou k našemu náboženskému vůdci, nemůže v nás povstati nějaký vzrůst náboženský. Je pozoruhodné, že jedině zde (rozuměj

v Indii), se uplatňuje tento vztah mezi učitelem a žákem a zde vidíme se zjevovati velikány duchovní, kdežto v zemích, kde zanedbali zachování tohoto druhu vztahu, učitel náboženský se stane pouhým profesorem, který očekává pětidolarový honorář, ten, kdo poslouchá, naplní svůj mozek učitelovými slovy, načež oba odejdou svou vlastní cestou. Za těchto okolností duchovnost se stala téměř neznámou veličinou. Není nikoho, kdo by ji přenášel a nikoho, kdo by ji přijímal. S takovými lidmi se náboženství stane pravým obchodem, pomýšlejí, jak koupit za dolary moc! Líbilo by se bohu, kdyby se náboženství získalo tak snadno? Ale, bohužel, to není možné.

Náboženství, které je nejvyšší moudrost a nejvyšší poznání nemůže se koupit a nemůže se získat z knih. Můžete prohlédnouti všechny kouty země, prozkoumati Himaláje, Alpy a Kavkaz, každý kout Tibetu a pouště Gobi, dokud nenajdete víru, dokud vaše srdce nebude ochotno ji přijmouti a dokud váš učitel nepřijde. Jakmile však přijde učitel vyvolený Bohem, služte

mu

s důvěrou a s prostotou dítěte, otevřete široce své srdce jeho vlivu a vizte v něm projeveného Boha.

Těm, kteří hledají pravdu s takovým duchem lásky a úcty, zjeví Pán Pravdy nejpodivuhodnější tvář Pravdy, Dobrotu a Krásy.

Inkarnace a Mistři, kteří jsou božskými vtěleními

Kdykoliv je Jeho jméno vysloveno, posvěcuje se Jím takové místo. O co světlejší je pak ten, kdo zvěstuje Jeho jméno. S jakou rozkošnou úctou se tedy musíme přibližovati k těm, od nichž pochází duchovní pravda. Je pravda, že tito velcí duchovní učitelé se zřídka kdy vyskytují na zemi, ale svět jich přes to nikdy není prost. Stále jsou to nejkrásnější květy lidského života, oceán soucitu bez jakékoliv pohnutky. "Věz, že guru jsem Já", praví Šrí Krišna v Bhagavad-Gítě. Kdyby svět úplně postrádal tyto učitele, stal by se hrozným peklem a řtil by se do vlastní zkázy.

Nad všemi učiteli a vznešenější než oni jsou avataři lšvarovi. Mohou přenášeti duchovnost dotykem a dokonce pouhým přáním. Na jejich rozkaz nejnížší a nejzákešnější lidé se stávají okamžitě světci. Jsou to mistři všech Mistrů, největší projevy Boha v člověku. Nemůžeme viděti Boha než jimi. Nemůžeme je nezbožňovati a vskutku oni jsou jediní, jež jsme povinni zbožňovati.

Nikdo nemůže viděti Boha než prostřednictvím těchto velikých projevů. Kdybychom se snažili viděti Boha jinak, učinili bychom z něho strašnou karikaturu a věřili bychom, že není horší než originál.

Vypravuje se historka o jednom nepoznalém člověku, jehož požádali, aby udělal sochu Boha Šivy a on, po dnech zuřivé práce vytvořil pouze sochu opice. Také my, kdybychom se snažili vytvořit si představami Boha, - tak, jak je ve své absolutní dokonalosti, skončíme s nejžalostnější pohromou. Jelikož jsme lidé, nemůžeme ho pochopit jakožto většího než člověk. Přejde den, kdy přesáhneme svou lidskou přirozenost a kdy jej poznáme takového, jaký jest, ale dokud jsme lidé, musíme Jej zbožňovati v člověku a jako člověka. Mohli byste jakkoliv diskutovat a poctivě se snažit, Boha nemůžete jinak pochopit, než jako člověka.

Můžeme vésti učené řeči o Bohu, a o všem co je pod sluncem, můžete se státi velkými racionalisty a dokazovat způsobem, který se vám zdá vhodný, že všechny výroky avatarů Boha o člověku jsou pověstmi, pozastavte se však na chvíli bez předsudku nad praktickou cenou toho všeho. Jakou znamenitostí vyniká tato intelektuálnost? Je to nula, nic než vítr! Příště, až uslyšíte nějakého člověka vésti velkou debatu proti zbožňování avatarů božích, nechte jej mluvit a zeptejte se jej, jaká je jeho představa (názor) o Bohu, co ví o všemohoucnosti, všudypřítomnosti a o všech obdobných pojmech, pokud se týče jejich pravopisu. Pro něho tato slova neznamenaají opravdu nic, nemůže pochopiti jiný jejich smysl, než který mají pro jeho lidskou přirozenost. V tomto ohledu není lépe vybaven než první příchozí, který nepřečetl ani jednu knihu. Ale člověk z ulice zůstává klidný a neruší mír světa, zatímco tento velký mluvka vytváří zmatek a ubohost v lidstvu. náboženství je především uskutečňováním a musíme tedy činiti nejpřísnější rozdíl mezi mluvením a intuitivní zkušeností. Uskutečnění je to, o čem se

přesvědčujeme v nitru své duše. Nic není tak řídké, jako opravdové porozumění v tomto smyslu.

V dnešním svém složení jsme omezeni a nuceni viděti Boha v podobě člověka. Kdyby buvolové chtěli například zbožňovati Boha, viděli by ho ve shodě se svou přirozeností jako obrovského buvola. Když by nějaká ryba chtěla zbožňovati Boha, musela by si o něm učiniti představu velké ryby. Právě tak člověk musí na něho mysliti ve formě člověka. Různá tato pojetí nepocházejí z chorobně činné představivosti. Člověk, buvol a ryba - tyto možno považovati, abychom tak řekli, za různé nádoby. Všechny tyto nádoby se ponořují do oceánu Božství, aby tam byly naplněny vodou, každá podle svého tvaru a obsahu. U člověka voda přijímá tvar člověka, u buvola tvar buvola a u ryby tvar ryby. V každé z těchto nádob je tatáž voda z oceánu božího. Když lidé vidí Boha, vidí jej jako člověka a zvířata, kdyby měla nějakou představu o Bohu, musela by Jej viděti jako zvíře, každý podle svého vlastního ideálu. A tak nemůžeme zabrániti, abychom viděli Boha jako člověka a následkem toho Jej musíme zbožňovati jako člověka. Jiné cesty není.

Dva druhy lidí neklaní se Bohu ve formě člověka. Jsou to nevyvinutí lidé, kteří nemají náboženství a Paramahansa, který se pozdvihl nad všechny slabosti lidské a překročil hranici své lidské přirozenosti. Takovému se stala celá příroda vlastním Já. Jedině on se může obracet k Bohu tak, jak jest. Zde, jako v jiných případech protivy se stýkají. Nejhlubší nepoznalost a nejvyšší poznání nepřicházejí vnější formou zbožnění. Nízký člověk tak nečiní, protože je nevědomý a džívanmukta (osvobozená duše), protože našel Boha v sobě. My se nacházíme mezi těmito dvěma póly a jestliže vám někdo řekne, že nevzývá Boha v podobě lidské, mějte se před ním na pozoru, neboť je to, abych neužil tvrdšího výrazu, nezodpovědný tlachal, jehož náboženství se hodí před prázdné duchy a blázny.

"Bůh zná lidské slabosti a přijímá lidskou podobu, aby mohl prospěti lidstvu. Vždycky, když se dobro zmenšuje a převažuje zlo, znovu se projevim, abych posílil dobro a zničil zlo. Tak povstávám v každé juze (yuga). Blázni se posmívají Mně, který vzal na sebe podobu lidskou a neznají Mou pravou podstatu, jakožto Pána vesmíru." Tak se vyslovuje Šrí Krišna o inkarnaci ve své Gítě.

Přijde-li velká příbojová vlna všechny malé potůčky a příkopy se naplní až po okraj, bez jakéhokoliv úsilí z jejich strany a aniž si toho byly vědomy. Právě tak, když se objeví vtělení boží, zdvihne se na světě velká vlna duchovnosti a lidé cítí, že vzduch je přeplněn duchovností.

Mantra Óm - slovo a moudrost

Nemíníme zde mluvit o velkých vtěleních (mahápuruša), nýbrž pouze o velkých siddhis-guruech (učitelé, kteří dosáhli cíle). Obyčejně musí přenášeti na žáka zárodky duchovní moudrosti pomocí slov (mantras) určených k meditování.

Co jsou ty **mantry**? Podle indické filosofie vše ve vesmíru má jméno a tvar, což jsou podmínky projevu. V mikrokosmu lidském nemůže existovati ani jedna vlna čittavritti (podstata myšlení), která by nebyla podmíněna jménem a tvarem. Jestliže je pravda, že příroda je úplně postavena na téže úrovni, musí tato podmíněnost jménem a tvarem býti základnou, na níž spočívá celý vesmír. "Je-li známa podstata kousku hlíny, je též známa podstata všeho, co je z hlíny!" A tak poznání mikrokosmu musí vésti k poznání makrokosmu. Tedy tvar je vnější slupka, jejíž vnitřní podstatou, jejímž jádrem je jméno nebo idea. Tělo je tvar, duch čili antahkarana je jméno. Zvukové symboly se spojují všude bez výjimky se jménem (nása) u všech bytostí, které používají mluvy. U jednotlivého člověka musí se projevovati myšlenkové vlny, které vznikají v omezeném mahatu čili čittě (podstata myšlení), především slovy a pak konkrétněji tvary. Ve vesmíru se projevuje Brahma neboli Hiranjagarbha, či vesmírový mahat napřed jako jméno, pak ve tvaru, tj. jako tento vesmír. Celý tento vyjádřený a vnímatelný vesmír je tvarem, za nímž se nachází věčné a nevyjádřitelné Sphota. Ten, jenž se projevuje, jest Logos čili Slovo. To věčné Sphota, podstatná a věčná látka všech myšlenek a jmen, je silou, již Pán stvořil Vesmír. Pán se dokonce napřed stal podobný Sphotu a pak se rozvíjel do tvaru ještě konkrétnějšího a ještě vnímatelnějšího, tj. do vesmíru. Sphota má jedině možný symbol ve jménu **Óm**.

Žádnou analysou nedokážeme oddělit slovo od ideje Óm a věčná Sphota jsou neoddělitelná. Můžeme tedy míti za to, že z tohoto nejsvětějšího ze všech svatých slov, z této matky všech jmen a tvarů, zvěčným Óm byl stvořen celý vesmír. Na to se může odpověděti, že třeba jsou jména a myšlenky neoddělitelné, přece různé slovní symboly mohou odpovídati téže myšlence a že toto zvláštní jméno Óm nemusí nutně představovati myšlenku, z níž se projevil celý vesmír, neboť mohou různé slovní symboly odpovídati téže myšlence. Na tuto námitku odpovídáme, že Óm je jedině možný symbol, který v sobě obsahuje všechno - není jiného, jenž by mu byl roven. Sphota je látka, z níž jsou všechna slova a přece to není žádné určité slovo ve svém tvaru úplně vyvinutém. To znamená, že kdyby se vyloučily všechny zvláštnosti, které rozlišují jedna slova od druhých, co by zbylo, byla by Sphota, proto je Sphota nazývána Náda-Brahma, zvuk Brahmův. Jelikož každý symbol, určený k vyjádření nevyslovitelného, určuje Sphota takovým způsobem, že už není Sphota, je nejméně symbol ten, který Sphotu nejméně určuje a vyjadřuje zároveň jeho podstatu pokud možno nejpřesněji. A to je Óm - jedině **Óm**.

Tři písmena: **A - U - M** vyslovená dohromady Óm, mohou být souhrnným symbolem všech možných zvuků. Písmeno A je nejméně diferencovaný zvuk ze všech zvuků, proto Krišna v Gítě praví: "Mezi písmeny jsem "A"!" Všechny artikulované zvuky se vytvářejí v dutině ústní, mezi kořenem jazyka a rty. "A" je hrdelní zvuk a "M" je poslední zvuk retný. "U" představuje přesně pohyb síly kupředu, která začíná na kořeni jazyka a končí na rtech. Je-li vyslovováno přesně, představuje Óm postup celého tvoření zvuku, což nemůže učiniti žádné jiné slovo.

Óm jest proto nejlepším symbolem Sphota, které je pravým výrazem tohoto Óm. A jako symbol nemůže být nikdy oddělen od věci, kterou představuje, tak také Óm a Sphota tvoří jedno. A protože Sphota je nejjemnějším projevem projeveného světa, nejbližším Bohu a vskutku prvním projevem božské Moudrosti, je skutečně symbolem Boha. A konečně, právě

jako Brahman "Sám a Jediný", Akhanda-Satčit-ananda, Bytí-Poznání-Blaženost nerozdělené, může být schopen nedokonalými lidskými dušemi jen z určitého hlediska a se zvláštními vlastnostmi, tak také vesmír - Jeho tělo - může být pochopen jen prostřednictvím myslícího ducha.

Duševní postoj zbožňovatelův se řídí převládajícími prvky čili tattvas. To má za následek, že se projevuje tentýž jediný Bůh v různých projevech, jakožto vlastník různých převládajících vlastností, a že tentýž vesmír se zdá naplněn mnohými tvary. Právě jako Óm - myšlenka a zvukový symbol jsou viditelně nerozlučně svázány jeden s druhým, tak se dá tentýž zákon jejich neoddělitelnosti užítí též pro různé projevy Boha a vesmíru. Následkem toho každý z těchto projevů musí mít své vyjádření ve zvláštním symbolu. Tyto slovní symboly, které pocházejí z nejhlubšího duchovního poznání mudrců, symbolisují a vyjadřují tak přesně, jak jen možno, zvláštní aspekty Boha a vesmíru. A jako Óm představuje nediferencovaného Brahma (akhanda), ostatní mantras zastupují projevy rozlišené (diferencované = khanda) téže Podstaty. Všechny přinášejí účinnou pomoc při meditaci na Boha a při hledání pravého poznání.

Vzývání obrazů a předmětů zastupujících Boha

V dalším budeme studovati zbožňování pratikas, tj. předmětů, které mohou více nebo méně uspokojivě zastoupit kult Boha a zbožňování pratimás čili obrazů.

"Je to," praví Bhagaván Rámánudža, "zbožné přimknutí se ducha k něčemu, co není Brahman, co však může být za něho považováno. "Vzývej ducha jako Brahmana, to je vnitřní postup. A akáša je Brahman - to se vztahuje na dévy." Duch je vnitřní pratika, akáša je vnější pratika: oba mohou být zbožňovány jako zástupci Boha. Když se praví: "Slunce je Brahman - to je příkaz. Ten, kdo zbožňuje jméno jako Brahma atd. je tím odstraněna pochybnost ohledně pratikas," praví Šankaračarja.

Slovo "**pratika**" znamená jít směrem k někomu. Zbožňovati pratiku znamená vzývat něco, co zastupuje a co je v některém anebo ve více ohledech - stále podobnější Brahmovi- co však není Brahman. Jinak vedle pratik označených v Sutrách, nacházíme jich určitý počet v Puránách a v Tantrách. Do toho druhu zbožňování pratik můžeme ještě zahrnouti různé druhy vzývání pitriů a dévů.

Bhakti je vzývání pouze a jedině Išvary. Zbožňování čehokoliv jiného, ať je to déva nebo jakákoliv jiná bytost, není bhakti. Rozličné druhy zbožňování různých dévů nemohou být považovány za nic jiného než za rituální Karmu, která vzývateli poskytuje jen jakési nebeské radosti, nemůže však nikdy vytvořit bhakti, ani dovést k mukti. Jednu věc je třeba mít dobře na paměti. Někdy v určitých případech se může stát, že ideál vysoce filosofický, nejvyšší Brahman, se strhne vzýváním pratik, až na úroveň pratiky, nebo se pratika považuje za Atmana vzývatelova nebo za jeho antarjamin, vnitřního učitele a zbožňovatel se ocitne úplně na scestí, neboť žádná pratika nemůže doopravdy být jeho Atmanem.

Když však Brahman je cílem zbožnění a pratika ho pouze zastupuje a naznačuje, když pratikou je zbožňován nejvyšší Brahman, když se pratika zidealizuje v příčinu všech věcí v Brahmnu, tu je takové vzývání skutečně

spásonosné. Ba, je dokonce pro celé lidské pokolení nutné, dokud toto ve svém zbožňování nepřekročilo první, přípravný stupeň duchovního vývoje.

Zbožňují-li se bohové a jiné bytosti kvůli nim samým, je takové vzývání rituální Karmou. Jakožto poznání - vědomost (vidja) dává nám ovoce, které náleží této zvláštní vědě. Když se však dévové a jiné bytosti považují za Brahma, a jako takoví se zbožňují, dosáhne se téhož výsledku - jako zbožňování Išvary. To nám vysvětluje, proč v mnohých případech, ve Srutis a Smritis, nějaký bůh, mudrc nebo nějaká jiná mimořádná bytost byla vzata, pozdvižena nad svou přirozenost, zidealisovaná v Brahmana a pak zbožňována. Přívrženec advaity praví: "Není všechno Brahmanem, čemu se vezme jméno a tvar?" Vaišišťadvaitista praví: "Není On, Pán, nejvnitřnější Já každého? Sám Brahman oplodňuje dokonce vzývání áditjů, neboť jest Pánem všeho!"

Šankaračárja praví v Brahma-Sutra Bhášje: "Tímto způsobem se zde stává Brahman předmětem zbožňování, neboť jako Brahman je nadřizen pratikum, jako Višnu atd. božským obrazům."

Tentýž myšlenkový postup jako při praktikách se dá použít při zbožňování pratimás. To znamená, jestliže obraz představuje boha nebo světce, vzývání není výsledek bhakti a nevede k osvobození. Když však zastupuje Boha jediného, vede takové zbožnění k bhakti a mukti. Mezi hlavními náboženstvími vidíme vedantismus, buddhismus a některé druhy křesťanství, které hodně používají obrazů. Pouze islám a protestantství je odmítají jako pomocný prostředek. Mohamedáni však používají hrobů svých světců a mučedníků téměř jako obrazů. Protestanti, kteří zavrhnou veškerou náboženskou pomoc, vzdalují se každým krokem vlastnímu náboženství a není téměř rozdílu mezi nejpokročilejšími protestanty a žáky Augusta Comta či agnostiky, kteří hlásají pouhou morálku. Nyní v křesťanství a v islámu všechno zbožňování obrazů patří do kategorie, kde pratika nebo pratima jsou zbožňovány kvůli nim samým a nikoliv jako prostředek k vidění Boha. Je to tedy při nejlepším druh rituální Karmy, který nemůže vést ani k bhakti ani k mukti. Při tomto způsobu používání obrazů zbožňuje duše něco jiného než Išvaru a proto takové používání obrazu, hrobu není samo o sobě ani hříšné ani zlé, je to ritus, Karma a ti, kdo takovýmto způsobem zbožňují, sklídí z toho ovoce.

Vybraný ideál

Dále se budeme zabývat tím, co se nazývá išťanišťhá. Kdo se chce stát bhaktou, musí vědět, že "Kolik názorů, tolik cest." Musí vědět, že všechny různé sekty různých náboženství jsou rozličné projevy slávy téhož Boha. Nazývají Tě různými jmény, rozdělují Tě, možno říci, těmito rozličnými jmény a přece v každém z nich můžeme nalézt tvou všemohoucnost..... Všemi těmito jmény přijímáš zbožňovatele: není též zvláštní určené chvíle, jestliže duše zakouší prudkou lásku k Tobě. Tak snadno se lze k Tobě přiblížit, škoda, že Tě neumím zbožňovati.

Více ještě se musí bhakta snažit, aby neměl v nenávisti, ba dokonce, aby ani nekritisoval zářící syny Světla, kteří založili různé sekty. nesmí ani naslouchat, když se o nich špatně mluví. Málo je těch, kdo mají obsáhlý

soucit, uznání pro druhé a silnou lásku. Lze pozorovat, že obvyklé sekty, které mají liberální a široké sympatie, ztrácí intenzitu svých náboženských citů a náboženství má sklon se zvrhnouti v jejich rukou v jakýsi druh politicko-sociálního klubového života. Na druhé straně jsou nejméně úzkoprsí sektáři, kteří sice lnou ke svému ideálu s uznáníhodnou láskou, každou z těchto částí lásky získali tím, že nenávidí každého, kdo nemá právě tentýž názor jako oni. Líbilo by se Bohu, aby svět byl pln lidí stejně zanícených ve své lásce jako všestranných ve svých sympatiích. Ale takoví lidé jsou řídkí! Víme přece, že by bylo dobře možné vychovati skupiny četných lidských bytostí k ideálu podivuhodného spojení těchto dvou vlastností: šíře a vroucnosti lásky a cesty, která k tomu vede je ištha-ništhá čili "vybraný ideál".

Každá sekta každého náboženství předkládá lidstvu pouze jediný ideál a to svůj, ale věčné náboženství védantické otevírá lidstvu nekonečný počet dveří, jimiž lze vstoupiti do svatostánku božství. Nabízí lidstvu téměř nevyčerpatelný soubor ideálů, z nichž každý uzavírá v sobě projev Věčného-Jediného. S dojemnou starostlivostí ukazuje Védánta těm, kdo hledají, rozličné cesty, které vytesali do skály skutečnosti lidského života v minulosti i v přítomnosti synové lásky čili lidské projevy Boha. Rozevívá náruč, aby přijala všechny a dokonce i ty, kteří přijdou - v tomto Domu pravdy, v tomto oceánu blaženosti, kde lidská duše, osvobozená ze sítí májinyých, může se těšiti dokonalé svobodě ve věčné radosti.

Následkem toho nám bhakti jóga přikazuje, abychom nechovali nenávist a neodsuzovali žádnou z cest vedoucích ke spáse. Přece však se musí mladý výhonek ohradit a chránit, dokud se nestane stromem. Křehká rostlinka duchovnosti zahyne, jestliže je předčasně vystavena trvalému měnění myšlenek a ideálu.

Vidíme mnohé lidi, kteří, pod pojmem liberálních náboženství, ukájejí zahálčivou zvědavost ustavičným měněním svých ideálů. Odkrývání nových věcí stává se u nich druhem nemoci, jakýmsi druhem náboženského opojení. Chtějí slyšeti nové věci, jen aby v nich našli přechodné nervové podráždění, a když přejde účinek takového vydražďovacího prostředku, jsou hotovi hledati jiný. Pro takové lidi je náboženství druh intelektuálního opiového opojení, nic víc. "Je však jiný druh lidí," praví Ramakrišna, "podobných legendární perlorodce. Perlorodka opustí mořské dno a vystoupí na povrch, aby zachytila dešťovou kapku, zatímco vystupuje hvězda Sváti. Pluje po mořském povrchu se široce otevřenými škeblemi, až se jí podaří zachytit dešťovou kapku. Pak se ponořuje hluboko na dno mořské a zůstává tam nehnutě tak dlouho, až se jí podaří vytvořit **z dešťové kapky nádhernou perlu!**

Je to věru nejpoetičtější a nejúchvatnější způsob, jakým se kdy vyjádřila teorie ištha-ništha. Ekaništhá - čili zbožňování jediného ideálu, je pro začátečníka v náboženských cvičeních naprosto nutné.

Musí opakovati s Hanumánem v Ramajáně: "Vím, že Bůh ze Šri a Bůh ze Džanáki jsou dva projevy téže nejvyšší bytosti, avšak můj jediný a vše je Ráma s lotosovými očima." Nebo musí opakovati, co řekl mudrc Tulsidás: "Sbírej sladkost ze všeho, poseď s každým, říkej ano, ano, ale zůstaň pevně ve svém!" Je-li pak žák upřímný v žízni zbožňování, vzroste z mladého semene obrovský strom, podobný indickému posvátnému banyanovému stromu, který větev za větví, kořen za kořenem se řídí na všechny strany, až pokryje celé náboženské pole. A pak opravdu zbožný pozná, že ten, který je

ideálem jeho života, je zbožňován ve všech ideálech, všemi sektami, pod všemi jmény a tvary.

Metoda a prostředky

O metodě a prostředcích bhakti jógy čteme ve vysvětlivkách Bhagavána Rámanudži k Védanta Sútrám: "To dosahujeme rozeznáváním, ovládním vášní, cvičením, obětavou prací, čistotou, silou a potlačováním přílišných radostí!"

Rozeznávání - čili **viveka** - je podle Rámanudži mezi jiným schopnost rozeznávat čistou potravu od nečisté. Podle něho se potrava stává nečistou z trojího důvodu:

- a) povahou potravy samé, jako např. v případě česneku atd.
- b) tím, že pochází od špatných a prokletých lidí
- c) tělesnou nečistotou jako špína, vlasy atd.

V Sutrách se praví: "Jestliže je potrava čistá, sattvický prvek se očišťuje a paměť se ustaluje!" Rámanudža citoval tuto pasáž z Chándogja Upanišad.

Otázka potravy byla pro bhakti vždy velmi důležitá. Nehledíme-li k přehnanostem, jichž se dopustily některé bhaktické sekty, je mnoho správného na této otázce potravy. Nutno si připomenout, že podle filosofie sánkhya - **sattva, radžas a tamas**, které ve stavu sourodé rovnováhy tvoří **prakriti**, a které ve stavu nesourodém a porušeném tvoří vesmír - jsou zároveň podstatou i vlastnostmi prakriti. Jako takové jsou látkou, z níž je vytvořen lidský tvar a převaha sattvy je naprosto k duchovnímu vývoji. Prvky, které potravou procházejí do našeho těla velmi mnoho se podílejí na určení našeho duchovního založení. Potrava by se měla státí předmětem naší zvláštní pozornosti. Avšak zde - jako v jiných případech - nesmí se činiti učitelé zodpovědnými za žáky, kteří upadají do bezuzdného fanatismu.

Konec konců výběr potravy je podružné důležitosti. Tutéž část, kterou jsem citoval, vysvětluje Šankaračárja ve své Bhášjá (komentáři) k Upanišadám jinak. Šankaračárja přikládá slovu "ahara", které se obvykle překládá "potrava" úplně jiný význam. Podle něho: "Všechno, co se sbírá je "ahara". Znalost pocitu jako je zvuk atd. se sbírá pro radost toho, kdo se z nich raduje (já), očištění poznávání, které se nahromaduje ve smyslovém vnímání je zároveň očišťováním potravy "ahara". Slovo "očištění potravy" znamená získání znalosti postřehů smyslových, zbavených nedokonalosti, připoutanosti, odporu a změn, to jest pravý smysl. A tak, když se očistí takové poznání čili **ahara** - očistí se též sattvický prvek dotyčného člověka, čili vnitřní ústrojí a

z toho vznikne neustálá vzpomínka na Jediného Nekonečného, jehož pravá podstata je vyložena v Písmech.

Zdá se, že si tyto dva výklady odporují. Ale oba jsou pravdivé a nutné. Ovládní a zacházení s tím, co nazýváme jemnějším tělem, tj. duchem, jsou nepochybně vyšší úkoly, než ovládní hrubého těla z masa a kostí. Ale ovládní hmotného těla je naprosto nutné, chceme-li dosáhnouti ovládnutí jemnějšího těla. Začátečník musí tedy věnovati předpisům dlouhé řady

opravdových učitelů náležitou pozornost. Avšak přehnaný a nesmyslný je fanatismus, jenž náboženství poslal úplně do kuchyně (jak lze pozorovat u mnohých našich sekt), aniž by byla naděje, že za tímto náboženstvím ležící pravda by se kdy ocitla v jasu ducha. Takový fanatismus je zvláštní druh čistého a jednoduchého materialismu. To už není ani Džňana, ani Bhakti, ani Karma. Je to zvláštní druh šílenství a ti, kdo se mu oddávají, mají větší naději, že se ocitnou v blázinci než v brahmaloce. Je však rozumné se domnívat, že výběr potravy je nutný, aby se dosáhlo onoho vysokého stavu duchovních schopností, kterého by bylo jinak těžko dosáhnouti.

Ovládání vášní je další věc, již si musíme všimnouti. Bránění **smyslových orgánů (indryas)**, aby se neubíraly za smyslovými předměty a podrobení jejich vedení vůli je základní zisk náboženské výchovy. Pak přichází cvičení v sebeovládání a v sebezáporu. Nesmírné možnosti božského uskutečnění v duši nemohou se uskutečnit bez boje a bez takových cvičení: "Duch (myšlenka) se musí neustále zabývat Bohem."

Zpočátku je těžko donutit ducha, tj. sebe, abychom pořád mysleli na Boha, ale s každým úsilím roste schopnost tak činiti. "Cvičením, ó, synu Kunti a nepřipoutaností, se toho dosahuje," praví Krišna v Gítě. Pokud se týče obětí, je samozřejmé, že pět hlavních obětí nutno vykonat jako obvykle.

Čistota, o tom není pochyby, je základní prací, skalou, na níž spočívá celá stavba bhakti. Očišťování těla zevně a se soudností vybíratí potravu jsou snadné věci, ale bez vnitřní čistoty a neposkvrněnosti nemá dodržování zevních příkazů žádnou cenu.

V seznamu vlastností, které vedou k čistotě, tak jak je uvádí Rámanudža, nacházíme: **satja** (pravda)

ardžáva (upřímnost)

dájá (činiti dobro jiným bez vlastního užitku)

ahimsa (neškoditi jinému v myšlenkách, slovem a skutkem)

abhidhja (nedychtiti po majetku druhého, nemíti bezcenné myšlenky, nespláceti urážky nenávistí)

Z tohoto seznamu zasluhuje zvláštní místo pozornosti **ahimsa** - neškodění. Tato povinnost neškodit je, abych tak řekl, příkazem pro naše vztahy ke všem bytostem. To neznamena pouze, jak tomu někteří rozumějí, neškoditi lidem a býti milosrdný k nižším tvorům. Tím méně to znamená, jak zase druzí věří, ochraňovati psy a kočky, krmiti mravence cukrem a ponechávati svobodu si v poškozování lidských bratří nejkrutějším způsobem. Je pozoruhodné, že v tomto světě téměř každá myšlenka se může zvrhnouti v odpornou přemrštělost a zvrácenost. Skvělý zvyk, je-li přehnaný a vykonán pouze podle litery zákona, stává se pravým bičem.

V některých náboženských sektách smrdutí mnichové, kteří se nemyjí, aby neusmrtili hmyz, který pokrývá jejich tělo, nikdy nepomyslí na nevolnost a nemoce, které přinášejí svým lidským bratřím. Ti ostatně nepatří k védantickému náboženství.

Zkušebním kamenem ahimsy je nepřítomnost závidi. Někdo může vykonávati dobrý skutek nebo něco darovati z chvilkového popudu - pod tlakem pověry nebo z vypočítavosti, ale jedině ten opravdu miluje lidstvo, kdo

nikomu nezávidí, kdo na nikoho nežalí. Všimněme si tak zvaných "velkých" tohoto světa, jak jeden druhému závidí pro trochu proslulosti a slávy a pro trochu zlata. Dokud tato závist sídlí v srdci, nelze mluvit o nějaké dokonalosti v ahimse. Kráva není maso a ovce také ne, jsou proto velkými jóginy? Velkými ahimsákas (nikomu neškodícími) ? Každý blázen se může zdržovatí toho neb onoho pokrmu, avšak nemá z toho většího užitku než býložravé zvíře. Člověk, který nemilosrdně klame vdovy a sirotky a je schopen nejnižších činů za peníze, je špatnější než zvíře, třebaš jedl pouze zeleninu. Člověk, jehož srdce ani na okamžik nepomyslí na to, aby někomu škodil a který se těší i z blahobytu svých velkých nepřátel, je bhakta, je jógin, je vůdce všech, i když se denně živí vepřovým masem. Musíme si býti stále vědomi toho, že zevní cvičení mají jen ten význam, vedou-li k vnitřní čistotě. Lépe je míti vnitřní čistotu, když je přesné dodržování zevních předpisů neproveditelné. Avšak běda lidem, kteří zapomínají, co je opravdovou vnitřní duchovní podstatou náboženství a drží se se smrtelnou křečovitostí všech zevních forem a nikdy je neopouštějí. Formy jsou do té míry cenné, do jaké jsou projevem vnitřního života. Jestliže již přestaly vyjadřovat život, zničte je nemilosrdně!

Dalším prostředkem k dosažení bhakti je síla (**anavasáda**).

"Tohoto Atmana nemůže dosáhnouti slabý," praví se v Sútrách. zde se mívá jak slabost tělesná tak i duševní. "Silní a odvážní" jsou jedině schopní žáci. Co mohou slabé, ubohé a vetché bytosti? Budou zničeny, jakmile se probudí třebaš jen poněkud tajemné síly těla a ducha cvičením kteréhokoliv z jóg. "Mladí, zdraví, silní" mohou dosáhnouti úspěchu. Hmotná síla je tedy naprosto nutná. Jenom zdatná těla mohou snést náraz reakce, která vznikne při pokusu zvládnouti ústrojí. Kdo se chce státí bhaktou, musí býti silný a musí míti dobré zdraví. Když se nějaký žalostně slabý člověk pokouší o některou z jóg, vydává se v nebezpečí, že si přivodí nevyčísitelnou nemoc, anebo oslabí svého ducha. Dobrovolným oslabováním těla se nedosáhne duchovního osvícení.

Duševně slabému se nemůže podařiti dosáhnouti Atmana. **Člověk, který se chce státí BHAKTOU, musí býti VESELÝ.**

Na Západě vládne mínění, že náboženský člověk se nesmí nikdy zasmát, jeho obličej musí býti zachmuřený a přísného výrazu. Lidé s vyhublým tělem a se zasmušilým obličejem jsou zralí pro doktora, ale nikoliv pro jógu. Jen veselá mysl je vytrvalá, jedině bujarý duch se proseká cestou tisíce překážek. A nejtěžší úkol ze všech, proražení cesty ze sítě **máji**, je vyhrazen vůlím zvláště silným.

A přece se musíme vstříhati **přílišné** veselosti (**anuddharša**) - protože bychom byli neschopnými vážných myšlenek. Promrhá se tím užitek duchovních cvičení. Čím silnější vůle, tím tíže nás překonávají city. Bujné veselí je právě tak nežádoucí jako smutná drsnost. Žádné náboženství, které se uskutečňuje, není možné, nenachází-li se duch v tichém a klidném stavu harmonické vyrovnanosti.

V tomto stavu se můžeme začít učit jak milovat **Boha**.

PARÁ BHAKTI čili NEJVYŠŠÍ LÁSKA K BOHU

Přípravné odříkání

Skončili jsme studii, kterou lze nazvat přípravnou bhakti a přistupujeme k pará bhakti čili nejvyšší lásce k Bohu. Napřed si musíme všimnout příprav ke cvičení pará bhakti. Jediným účelem přípravných cvičení je očista duše. Opakování svatých jmen, rituály, formy a symboly - všechny tyto prostředky slouží k očištění duše.

Nejúčinnější prostředek ze všech, bez něhož nikdo nemůže vstoupiti do oblasti nejvyšší lásky (pará bhakti), je **odříkání** (sebezápor). Mnohé odstrašuje - bez něho však by nebylo žádného duchovního vzrůstu. Odříkání je nutné ve všech jógách. Odříkání je výpadní (výpadový) můstek, pravý střed, pravé srdce všeho duchovního školení. Náboženství je odříkání! Když se lidská duše vzdaluje věcí tohoto světa a snaží se vniknouti do hlubších věcí, když člověk spěje ku zkáze a k omezenosti v pouhé hmotě, pak začíná s odříkáním a s pravým duchovním vzrůstem. Odříkání - karma - jóginovo spočívá v tom, že se vzdává ovoce svých skutků, že není poután na výsledek své práce a nehledá odměnu ani v tomto ani na onom světě. Radža jógin ví, že účelem celé přírody je, aby dopomohla duši k získání zkušeností, čili výsledek všech zkušeností duše je, že si uvědomí, že je věčně oddělená od přírody. Duše musí pochopiti a uvědomiti si, že je od věčnosti duchem a nikoliv hmotou a že její spojení s hmotou má a může trvati jen dočasně.

Radža jógin se naučí odříkati nabytím zkušeností s přírodou. Džňana jógin musí projíti odříkáním a sebezáporem těžším než jsou ostatní, neboť si musí od počátku uvědomovati, že celá příroda, která vypadá tak skutečně, je pouhé zdání. Musí pochopiti, že jakýkoliv projev síly v přírodě náleží duši nikoliv přírodě. Musí od začátku věděti, že všechno poznání a zkušenost je v duši a nikoliv v přírodě. Musí tedy okamžitě a to, pouhou silou rozumového přesvědčení, vytrhnouti se ze všech pout přírody. Opustí přírodu a vše, co s ní souvisí, nechá to rozpustit a snaží se zůstat sám.

Lze říci, že ze všech forem odříkání jest bhakti joginská nejpřirozenější. Zde se neděje žádné násilí, od ničeho se nemusíme odtrhávat, od ničeho se nemusíme násilně odlučovat. Odříkání bhaktovo je nepozorovatelné, ponenáhlé (pozvolné) a tak přirozené, jako všechny věci, co nás obklopují. Denně se setkáváme kolem sebe s tímto druhem odříkání ve formě více méně znetvořené. Nějaký muž například vzplane láskou k nějaké ženě, po čase se zamiluje do jiné a opustí tu prvou. Tato první se vytratí z jeho mysli sladce, klidně, aniž by ji nějak postrádal. Nějaká žena se zamiluje do muže, ale pak si zalíbí jiného, a první se vytratí z její mysli úplně bez námahy. Nějaký člověk, který miluje své město, naučí se milovati celou zem, tu láska k jeho malému městu se přirozeně postupně ztratí. Jiný člověk se naučí milovati celý svět a tu jeho láska k vlasti, jeho silný fanatický patriotismus zmizí, aniž by tím trpěl, bez nějakého projevu násilí. Nekulturní člověk zbožňuje smyslové rozkoše, získá-li kulturu, naučí se oceňovati požitky intelektuální a uspokojení, které mu přinášely smysly se postupně zmenšují. Nikdo si nemůže na svém jídle pochutnávat s takovou radostí a chtivostí jako pes nebo vlk, ale pes přece nemůže pociťovati požitek, který člověku přináší duševní zkušenosti a výkony. Na počátku se požitek sdružuje s nejnižšími smysly, ale do té míry, jak zvíře dosahuje vyšší úrovně existenční, nižší požitky se stávají slabšími. V lidské společnosti je smyslový požitek člověka tím větší, čím více člověk se blíží zvířeti. Čím však člověk stojí výše a čím je kultivovanější, tím větší má radost

z duchovních a podobně zjemnělých výkonů. Přirozeně, když člověk překročí úroveň rozumovou a myšlenkovou a ocitne se na úrovni duchovní a božské lásky, blednou všechny hvězdy, zazáří-li slunce, vybledne sám měsíc. Odříkání, nutné pro dosažení bhakti se nedostavuje nějakým umrtvováním, nýbrž vyvíjí se úplně přirozeně, asi tak, jako v přítomnosti stále se zvětšujícího světla, světla méně silná blednou, až úplně zmizí. Tak se stává láska ke smyslovým radostem a k radostem intelektuálním stále slabší, ustupuje stranou a staví se do stínu před láskou boží. Tato láska k Bohu roste a přijímá podobu, již nazýváme pará bhakti, nejvyšší láska k Bohu. Formy a obřady mizí, knihy jsou opouštěny, obrazy, chrámy, kostely, náboženství a sekty, vlasti a národnosti, všechna tato malá omezení a pouta sama s sebou padají u toho, kdo zná lásku k Bohu.

Nezůstane nic, co by jej poutalo a zbavovalo svobody. Když se loď náhle přiblíží k magnetické hoře, všechny nýty se uvolní a železná zábradlí jsou její přitažlivostí vyrvána a tak se uvolní všechny fošny a volně plují po moři. Právě tak božská milost uvolní všechny nýty a zábradlí duše a ta se stává svobodnou. V odříkání, jež pomáhá nejvyšší lásce, není žádná tvrdost, násilí, suchost, boj, převrat a potlačování. Bhakta nemusí žádné z těchto hnutí potlačovat, snaží se pouze, aby zmohutněla a vedla k Bohu.

Odříkání bhaktovo má původ v lásce

Setkáváme se s láskou všude v přírodě. Vše, co je ve společnosti dobré, velké a vznešené je výsledkem lásky. Všechno, co je ve společnosti špatné, nebo dokonce ďábelské, má svůj původ v tomtéž citu lásky, ale špatně řízeném. Totéž pohnutí, které vede k čistotě svaté manželské lásky mezi mužem a ženou, vede též k ukájení forem živočišné vášně. Jedná se o tentýž cit, ale jeho projev v různých případech je rozdílný. A tentýž cit lásky, dobře či špatně vedený, ukládá jednomu člověku, aby všechno rozdal chudým, zatímco jinému člověku velí, aby bližním páral hrdla a olupoval je o jejich majetek. První miluje bližního do té míry, jako druhý miluje sebe.

Směr daný lásce v posledním případě je špatný, kdežto v prvním případě je dobrý a správný. Tentýž oheň, na němž vaříme svoje jídla může páliť a popáliti dítě, které se k němu přiblíží a není to vinou ohně, že se tak stalo, nýbrž rozdílným způsobem, jakým se používá.

Právě tak láska. Tato silná touha po spojení, tato mocná touha dvou bytostí státi se jednou a snad dokonce touha všech spojití se v jedno - projevuje se vždy ve formě vyšší či nižší, podle případu.

Bhakti jóga je věda nejvyšší lásky, učí nás, jak si vésti, ukazuje nám, jak ji řídit, jak ji používat, jak jí dáti nový cíl a jak skrze ni dosáhnouti nejvznešenější cíle, to znamená, jak způsobit, aby nás mohla dovést k duchovní blaženosti. Bhakti jóga nepřikazuje "opust", praví pouze "miluj" - miluj Nejvyššího. Vše nízké odpadne samočinně od toho, kdo si vybral za předmět lásky Nejvyššího.

"Nemohu nic o tobě říci, než že jsi moje láska. Jak jsi krásný! Jsi krása sama!" Co se v této józe celkem od nás opravdu chce, je, aby naše žízeň po

kráse byla řízena směrem k Bohu. Co je krása lidské tváře, nebes, hvězd a měsíce? Je to pouhý odlesk božské všeobsahující lásky boží. "Když On září, všechno září! Jeho světlem všechno září!" Jakmile stojíme na tomto vysokém stupni lásky, tu zapomeneme na svoje malé já. Neuzavírejte se do malicherné připoutanosti k tomuto světu. Nehleďte na lidstvo jako na střed vašich lidských a vyšších zájmů. Zůstaňte pouhým svědkem, pozorovatelem, který studuje přírodní zjevy. Uchovejte si pocit osobní nepřipoutanosti k člověku a pozorujte, jak si tento mocný proud lásky razí cestu světem. Někdy kolečka trochu zaskřípou, ale to se děje pouze mezi bojem za dosažení nejvyšší pravé lásky. Někdy se strhne bitva, anebo dokonce nastane pád, ale to je vždy jen místní událost na cestě.

Stůjte stranou toho všeho a nechte to skřípat. Skřípat uslyšíte jenom když se budete nacházet v proudu tohoto světa. Budete-li se však držet stranou něho, jako svědek nebo jako pozorovatel, budete moci viděti, že existují miliony a miliony způsobů jiných, jimiž se Bůh projevuje jako láska.

"Všude, kde je blaženost, ať už ve věcech nejsmyslnějších, nachází se jiskra Věčné blaženosti, která je Pánem samým." Dokonce v nejvyšších formách vzájemného přitahování je zárodek božské lásky. Jedno ze sanskrtských jmen Páně je Hari, což znamená, že všechno přitahuje k sobě. On je ve skutečnosti jediným přitažlivým bodem, hodným aby přitahoval lidské srdce. Kdo může ve skutečnosti přitahovati duši? Jen On! Myslíte, že by mrtvá hmota opravdu přitahovala duši? Nikdy se to nestalo a nestane! Vidíte-li muže utíkat za hezkou tvář, myslíte, že je to opravdu hrst hmotných molekul, jež jej přitahuje? Vůbec ne! Za částčkami hmoty se odehrává hra božského vlivu a božské lásky. Nevědomý člověk o tom neví, přece však je tím přitahován a jediné tím. A tak i nejmenší forma přitahování má svou sílu jediné z Boha. "Ani jediná žena, ó, Milovaný, nemilovala svého manžela kvůli němu, nýbrž kvůli lásce Atmana, Pána, jenž je ve všem, miluje manžela." Milující manželé to mohou vědět nebo nevědět, je to však pravda. "Ani jeden manžel nemiloval manželku kvůli ní, ó, Milovaný. Ve své manželce viděl Mne." Právě tak nikdo nemiluje dítě, anebo cokoli na světě, než kvůli Tomu, jenž se nachází uvnitř milovaných. Pán je velký magnet a my všichni se podobáme železným pilinám, jsme Jím stále přitahováni a každý z nás bojuje, aby jej dosáhl. Celý náš boj v tomto světě není určen k tomu, aby ukojil sobecké choutky. Blázní nevědí, co činí, práce jejich života slouží především k tomu, aby se přiblížili

k velkému magnetu. Všechny urputné životní boje a bitvy nemají jiného účelu, než aby na konec vedly k němu a způsobily, abychom se s Ním sjednotili.

Bhakti jógin však zná význam životního boje, rozumí mu. prodělal dlouhou řadu těchto bojů a ví, jakou mají cenu. Živě si přeje, aby se vymanil z nepokojů, jež z nich vyplývají, snaží se vyhnouti nárazům a dává se rovnou ke středu veškeré přitažlivosti, k velkému "Hari". V tom tkví bhaktovo odříkání, z něho pochází mocná přitažlivá síla, vycházející z Boha. Ta způsobuje, že mu ostatní přitahování připadají klamná. Mocný proud lásky boží, který vniká do jeho srdce, nenechává místo pro jinou lásku. Jak jinak by tomu mohlo být? Bhakti naplňuje srdce božskými vlnami oceánu lásky, který je Bohem samým. Není tam místa pro malé lásky. To znamená, že odříkání bhaktovo je nelpění na všem, co není Bohem a povstává z velké oddanosti k Bohu.

To je ideální příprava k dosažení nejvyšší bhakti. Přejde-li toto odříkání, otevrou se dveře, jimiž může projíti a dosáhnouti nejvznešenějších

oblastí nejvyšší lásky čili para-bhakti. Tehdy začínáme chápati, co vlastně je pará-bhakti. Jedině člověk, který vnikl do vnitřního chrámu pará-bhakti, má právo říci, že pro něho nemají cenu formy a symboly, jakožto prostředky k náboženskému uskutečnění. Jediný on dosahuje onoho vysokého stavu, jenž se obyčejně nazývá bratrství lidí. Ostatní lidé jen o tom tlachají. Pro něho již více neexistují rozdíly. Vnikl do něho mocný proud lásky a on již více nevidí v lidech lidi, nýbrž zří ve všem svého Milovaného. Z každé tváře září mu vstříc Hari. Sluneční světlo, svit luny jsou mu projevy Hari. Všude, kde se projevuje láska a vznešenost, objevuje se jeho Hari. Jsou ještě takoví bhaktové, svět nikdy není bez nich. Kousne-li takové lidi had, řeknou pouze, že k nim přišel posel Milovaného. Jedině takoví lidé mají právo mluvit o světovém bratrství. Nemají zášti, jejich mysl nikdy nereaguje v podobě nenávisti nebo závisti. U nich zmizelo všechno, co je zevní a smyslové. Jak se mohou rozčilovati, když - dík své lásce - mohou vždycky vidět Skutečnost za každou maskou?

Jednoduchost Bhakti jógy a její hlavní tajemství

"Kdo jsou největší jóginové," ptá se Ardžuna. "Ti, kteří Tě vzývají s neustálou pozorností nebo ti, kdo Tě vzývají jako Beztvárného - Absolutního?" A Šrí Krišna odpověděl: "Ti, kdo soustřeďují svou mysl na Mne s věčnou stálostí a kdož mají nejvyšší víru - jsou moji nejvěrnější, jsou největší jóginové. Kdo se obrací k Absolutnu - Nepopsatelnému, Beztvárnému, Všudypřítomnému, Vševědoucímu, Neproměnnému a Věčnému - ovládající hru orgánů a jsouce přesvědčeni o totožnosti všech věcí, činíce dobro všem bytostem, také tito dosáhnou Mně. Ale ti, jejichž mysl se upnula na Neprojevené Absolutno, musí na cestě prodělati mnohem větší boje. Stezka neprojeveného Absolutna, může býti slezena pozemskou bytostí jen s velikou obtíží. Ti, kdo mají plnou důvěru ve Mně, kdo Mi zasvětili veškerou námahu, aby o Mně meditovali a kdo Mně zbožňují, aniž by byli k něčemu jinému připoutáni, ty vyzdvihují záhy z oceánu se opakujících zrození a smrti, jelikož jejich mysl je Mně dokonale oddána." Zde je narážka zároveň na džhána jógu a bhakti jógu. Lze říci, že citovaná část je obě definuje. Džhána jóga je podivuhodná, je to vysoká filosofie. Je dosti zajímavé, že téměř každý člověk si myslí, že může učiniti všechno, co od něho žádá filosofie, ale ve skutečnosti lze velmi těžko skutečně žít podle filosofických zásad. Vydáváme se velikému nebezpečí, snažíme-li se, aby náš život vedla jen filosofie. Lze říci, že se lidé na světě dělí jednak na bytosti démonické přirozenosti, kteří věří, že

v uchování těla spočívá celá jejich existence a jediný cíl jejich života a jednak na bytosti božské přirozenosti, které si uvědomují, že tělo je pouhý prostředek k dosažení cíle, nástroj, stvořený pro vývoj duše. Dábel může vykládati svatá Písma, jak se mu to hodí k jeho účelům, a také to činí a tak cesta poznání poskytuje ospravedlnění jak tomu, kdo činí špatně, tak i tomu, kdo činí dobře.

V tom tkví velké nebezpečí džhána jógy. Bhakti jóga naproti tomu je přirozená, mírná a jemná. Bhakta nezná tak velkých rozletů jako džhána jógin, a proto je též ušetřen tak velkých pádů. Pokud se týče duše, pokud se nezbaví otrockých pout, dotud samozřejmě nemůže být svobodná, ať se přitom člověk ubírá kteroukoliv z náboženských cest.

Následující příklad ukazuje, jak se zlámaly řetězy duše, tj. připisování si zásluh anebo provinění, jež obě spoutávají duši u jedné z blahoslavených gopis. "Veliká radost z meditace o Bohu odstranila zotročující výsledek jejích dobrých činů a její veliká bolest, že Jej nemůže dosáhnouti, smyla její náklonnosti ke hříchu. Takže se stala osvobozenou." Hlavní tajemství bhakti jógy, které je třeba znát, je, že různé vášně, pocity a vzněty v lidském srdci nezasluhují výtky. Pouze je třeba, abychom je pečlivě ovládli a dávali jim směr stále vyšší, až by dosáhly nejvyšší stupeň dokonalosti. Nejvyšší směr je ten, který nás vede k Bohu, všechny ostatní jsou nižší. Vidíme, že radost a zármutek jsou v našem životě nejběžnější a nejčastější pocity. Trpí-li někdo, že není bohatý, anebo že postrádá jiný časný statek, dává svým citům špatný směr. Utrpení však přece může být užitečné. Zakouší-li člověk bolest, že nedosáhl Nejvyššího, že nedosáhl Boha, tu mu taková bolest přináší spásu. Radujete-li se z toho, že máte plnou hrst stříbrňáků, dali jste špatný směr schopnosti radovati se, je třeba, abyste jí dali vyšší směr, abyste ji dali do služeb Nejvyššího Ideálu.

Radost, kterou můžete mít z tohoto druhu ideálu, musí být jistě největší radostí. Stejně se to má s našimi ostatními smysly, bhakta praví, že žádný z nich nelze odsuzovat, zmocní se všech a řídí je neomylně k Bohu.

Způsoby projevu lásky

Několik podob, v nichž se láska projevuje. V první řadě je to úcta, kterou pociťujeme. Proč projevujeme úctu před chrámy a svatými místy? Protože On je tam vzýván a myšlenka Jeho přítomnosti je spojena s těmito místy. Proč se ve všech zemích náboženským učitelům prokazuje úcta? Takové počinání je lidskému srdci přirozené, neboť tito hlásají Boha. Úcta je v podstatě ovocem lásky, nemůžeme ctít nikoho, koho nemilujeme.

Pak přichází **přiti** - zalíbení v Bohu. Jaké obrovské zalíbení mají lidé ve smyslových předmětech! Hledají všude, vydávají se kdovíjakému nebezpečí, aby našli, co milují a co uspokojuje jejich smyslnost. Od bhakty se právě žádá tento druh lásky, ale řízený k Bohu.

Následuje nejsladší z utrpení - **víraha** - prudká bolest, vyvolaná nepřítomností Milovaného. Když člověk pociťuje hlubokou bolest, protože nedosáhl Boha, že nenašel jediné, co stojí za námahu, aby bylo poznáno, když je kvůli tomu prudce zklamán a téměř šílený, pak je to **víraha**. V tomto stavu myslí jej činí nešťastným přítomnost čehokoliv jiného, co není jeho Zbožňovaný. Při pozemské lásce se setkáme velmi často s **víraha**. Je-li nějaký muž skutečně a upřímně zamilován do ženy nebo žena do muže, pociťují přirozenou nelibost z přítomnosti kohokoliv, kdo není předmětem jejich lásky. V tomto stavu, když vládne pará-bhakti, duše se trápí netrpělivostí vůči všem, jež nemiluje, dokonce se jí stává nepříjemný rozhovor o něčem jiném než o Bohu.

Mysli na Něho, mysli pouze na Něho a vzdej se každého prázdného slova! Bhakta shledává, že k těm, kteří mluví pouze o Něm, jej váže slovo přátelství, kdežto ostatní, kteří mluví o jiných věcech, považuje za nevlídné.

Ještě vyššího stádia lásky se dosahuje, když se zachovává život kvůli jedinému ideálu lásky, když se považuje život za skvělý a hodný, aby byl žit, jen kvůli této lásce. Bez ní by takový život netrval ani chvíli. Život je sladký, poněvadž je celý nasáknut myšlenkou na Milovaného. **Tadijáta** - chtění Jemu náležeti, se uskutečňuje, když člověk se stane dokonalým v bhakti, když dosáhl blaženost Boha, když se zároveň dotkl nohou božích.

Tehdy se celá jeho přirozenost očistí a úplně přemění. Pak dosáhl účelu svého života. Četní z těchto bhaktů pak žijí jen kvůli tomu, aby Jej zbožňovali. Je to blaženost, jediná životní radost, jíž se nechtějí vzdát. Ó, králi, to je blaživá vlastnost Hariho, že ti, kdo jsou již vším nasycení, jejichž všechna pouta srdce jsou přetata, zbožňují Pána kvůli zalíbení v lásce, tohoto Pána, kterého zbožňují všichni bohové, všichni, kdo hledají osvobození, kdo znají Bráhmana. Zapomene-li člověk úplně na sebe a necítí, že by mu něco náleželo, dosáhl stavu **tadijáta**. Všechno je mu posvátné, neboť všechno náleží Milovanému. S tím se shledáváme i v pozemské lásce, neboť milujícímu je všechno posvátné a drahé, co náleží Milovanému. Miluje dokonce i kus oděvu, jež náleží klenotu jeho srdce. A zrovna tak, když člověk miluje Pána, celý vesmír se mu stane dražší, neboť náleží Milovanému.

Všeláska a jak vede k odevzdanosti

Jak můžeme milovati jednotlivé - **vjašti** - aniž bychom napřed milovali - **samašti** - všechno dohromady - všeobecné. Bůh je **samašti** - všeobecný, vše obsahující celek. Vesmír, který vidíme, je **vjašti**, věc zvláštní, odloučená. Milovati celý vesmír je jen tehdy možné, když milujeme **samašti** - všeobecné, které je jistým způsobem jediná jednotka, v níž lze zřítí miliony a miliony jednotek menších.

Indičtí filosofové se nezastavují u jednotlivostí, věnují jim běžný pohled a hned spěchají dále a okamžitě hledají všeobecné formy, které obsahují všechny jednotlivosti. Všechna indická filosofie a náboženství je hledání všeobecného. Džňanin se snaží, aby poznal úhrnnost věcí, absolutní, vše obsahující bytí, které stačí znát, aby se znalo vše. Bhakta chce tuto všeobecnou a abstraktní bytost zkonkretisovat a tím, že miluje ji, miluje vše. Jógin si přeje vlastniti onu vše obsahující sílu, jejímž zvládnutím zvládne celý vesmír. Hinduistický duch během celých svých dějin byl přitahován k tomuto zvláštnímu hledání všeobecného ve všech věcech, ve vědě, v psychologii, lásce i ve filosofii.

Z toho činí bhakta závěr, že milujeme-li jednoho člověka po druhém, můžeme tak pokračovati v lásce po nekonečně dlouhou dobu, aniž se staneme dost málo schopni, abychom milovali svět jako celek. Nicméně, dojdeme-li nakonec k ústřední myšlence, že celkový souhrn veškeré lásky je Bůh, že souhrn tužeb všech duší vesmíru, ať už jsou svobodné nebo spoutané nebo bojující za osvobození, je Bůh, tehdy jedině se nám může podařiti, abychom projevili všelásku. Bůh je **samašti** a viditelný vesmír je diferencovaný a projevený Bůh. Milujeme-li takto souhrn všeho, milujeme zároveň vše. Milovati svět a činiti mu dobře je pak pro nás velmi snadné. Musíme však tuto schopnost získati především láskou k Bohu, jinak pro nás nebude snadné, abychom činili dobře světu.

Vše náleží Jemu, je můj Milovaný, miluji Jej," praví bhakta. Tak se stane bhaktovi všechno svaté, neboť to náleží Bohu. Všichni jsou Jeho dětmi, Jeho tělem, Jeho projevem. Jak bychom pak mohli k někomu pociťovati něco jiného než lásku? S láskou k Bohu přichází, jako nevyhnutelné její působení, láska ke všem bytostem v celém vesmíru. Čím více se přibližujeme k Bohu, tím lépe vidíme, že všechny věci jsou v něm. Když se duši podaří osvojit si blaženost této nejvyšší lásky, začíná Jej též viděti ve všem. Tím se naše srdce stane nevyčerpatelným pramenem lásky.

Po dosažení ještě vyššího stupně lásky se úplně smažou všechny malé rozdíly mezi věcmi tohoto světa. Člověk se nám přestane jevit jako takový, nýbrž jedině jako Bůh. Zvíře se nám nezdá býti více zvířetem, nýbrž Bohem, dokonce tygr není více tygrem, nýbrž projevem Boha. V tomto stadiu silné bhakti všechno je předmětem naší lásky, co žije a je. "Věda, že Hari, Pán je v každé bytosti, musí moudrý projevovati ku všem bytostem pevnou lásku."

Tato prudká, všeobjímající láska má za následek pocit dokonalé odevzdanosti a přesvědčení, že nic co se děje, neděje se proti nám - **aprátikulja**. Může tudíž milující duše, přijde-li bolest, říci: "Bolesti, buď vítána." A přijde-li neštěstí, může říci: "Neštěstí, budiž vítáno, i ty přicházíš od Milovaného!" Jestliže ji ohrožuje had, řekne: "Buď vítán, hade." Blíží-li se smrt, přijme ji takový bhakta s úsměvem: "Jsem blažený, že všichni ke mně přicházíte, buďte vítáni!" V tomto stavu odevzdanosti dokonale vzniklé z velké lásky k Bohu a ke všemu, co mu náleží, přestává bhakta rozeznávati mezi radostí a zármutkem, ať přijdou jakkoliv. Neví, co to je, naříkati si na bolest nebo neštěstí. Takovýto druh odevzdanosti, bez nářku, do vůle boží a jeho lásky, představuje úctyhodnější vymoženost, než veškerá sláva vzniklá z hrdinských a velkých činů.

Pro velkou většinu lidí je tělo vším. Tělo je pro ně celý vesmír, hmotné radosti jsou jejich jedinou radostí a cílem. My všichni jsme posedlí tímto démonem lásky k tělu a ke všemu tělesnému. Můžeme vésti, kdo ví jak vysoké řeči, můžeme míti, kdo ví jak vysoké vzlety, přece zůstáváme podobni supům. Náš duch se nepřestane zabývati kouskem zdechlíny, již je na zemi. Proč by např. naše tělo mělo být vysvobozeno ze spárů tygra? Proč se nemůžeme odevzdati tygrovi? Tygrovi bychom udělali potěšení a my bychom při tom nebyli daleko od sebeobětování a zbožnění. Můžete dosáhnout uskutečnění takové myšlenky, v níž by se pocit já úplně ztratil? Na vrcholku náboženství lásky nacházíme se v závratné výši a málokterí lidé, žijící v tomto světě, ji dosáhli. Ale dokud člověk nedosáhl tohoto nejvyššího bodu, kdy je stále připraven k obětování svého já, potud není dokonalým bhaktou.

Může se nám podařiti zachovati tělo ve více méně dobrém stavu po delší dobu. Přesto však naše tělo musí zajít, není v něm nic stálého. Blahoslavení jsou ti, jejichž těla se zničí ve službě bližnímu. Bohatství a dokonce život má moudrý připravený neustále k pomoci bližnímu. v tomto světě je smrt jediná jistá věc, je rozhodně lepší, aby tělo zahynulo raději pro dobrou věc než pro špatnou.

Můžeme svůj život prodloužiti na padesát, sto let, ale co se pak stane? Všechno, co vzniklo složením, musí se rozložit a zahynout. Musí přijít a přijde chvíle, kdy se tělo rozloží. Ježíš, Buddha, Mohamed zemřeli, všichni velcí proroci a učitelé jsou mrtví. "V tomto světě, kde se všechno rozpadá,

musíme užít čas co nejlépe," praví bhakta. A nejlépe je mít užitek, který může dát náš život - že se dáme do služeb všech bytostí. Hrozná myšlenka tělesnosti krmí všechen egoismus světa, je to klam, že jsme pouze tělo, které vlastníme a že musíme se snažit všemi prostředky, abychom je udrželi a ukojili.

Víte-li, že jste skutečně něco jiného než tělo, nemáte s kým byste bojovali a zápasili, jste mrtví pro každou sobeckou myšlenku. Proto nám bhakta vysvětluje, že se máme považovati za mrtvé pro všechny věci tohoto světa, to je odevzdanost. Ponechte věcem svůj běh. Takový význam má: "Tvá vůle se staň!" A nikoliv, abychom pořád zápasili a vzpírali se, domnívajíce se, že si Bůh přeje naše všechny slabosti a všechnu světskou ctižádost. Může se stát, že dokonce z našich sobeckých zápasů vyplyne dobro, ale to je věcí boží. Dokonalý bhakta nikdy nesmí pomyslet na to, aby něco konal nebo něco chtěl pro sebe. "Pane, stavím ve Tvém jménu chrámy, přináším ve Tvém jménu velké dary, ve Tvém jménu - já jsem chudý a nemám nic, ale zde odevzdávám své tělo a skládám je k Tvým nohám. Neopust' mne, ó, Pane!" Tak vypadá bhaktova modlitba, která vychází z hloubi srdce. Kdo to zkusil, pro toho je taková oběť já milovanému Pánu daleko vyšší než všechno bohatství a moc a dokonce než všechny okřídlené myšlenky na slávu a blaho.

Mír klidné odevzdanosti bhaktovi je mír, který přesahuje veškeré pojetí a jeho cena se nedá s ničím srovnat. Jeho **aprátikulja** je stav mysli, v němž již nemá žádného zájmu a také ovšem neví již o ničem, co by se stavělo proti němu. V tomto stavu vznešené odevzdanosti odpadne všechno, co poutá, s výjimkou oné všesžirající lásky k němu, v níž žije, hýbe se a existuje. Tato láska táhnoucí k Bohu, však ve skutečnosti duši nepoutá, nýbrž účinně láme všechna pouta.

Pro milujícího je nejvyšší poznání a nejvyšší láska tímž

Upanišady rozlišují poznání vyšší a poznání nižší. Bhakta nezná rozdíl mezi tímto vyšším poznáním a svou nejvyšší láskou (**pará bhakti**). Mundaka Upanišada praví: "Ti, kdo znají Brahma, tvrdí, že jsou dva druhy poznání, jež stojí za to, aby byly dosaženy. Jsou to vyšší (**pará**) a nižší (**apará**). Nižší poznání obsahuje Rigvédu, Jadžurvédu, Samavédu, Atharvavédu, Šikšu (věda, jež pojednává o výslovnosti a přízvuku), Kalpu (obětní liturgie), mluvnicki-nirukta (věda, jež pojednává o etymologii a významu slov), prosodii a astronomii. Vyšší poznání je takové, jímž se pozná Neproměnný.

Z toho jasně vyplývá, že vyšší poznání je poznání Brahmy. Devi-Bhagavata nám tuto definici vyšší lásky (**pará bhakti**) podává takto: "Jako olej, který přetéká z jedné nádoby do druhé v podobě nepřetržitého vlákna, právě tak, když náš duch myslí v nepřetržitěm proudu na Pána, tu se nacházíme

v tom, co nazýváme **pará bhakti** čili nejvyšší láska. „Toto ustavičné a nikdy nerušené řízení se ducha a ostatní podoby bhakti jsou jen přípravná stadia k této nejvyšší formě **pará bhakti**, o níž se též praví, že to je láska, která se projevuje po oddanosti (**ragánugá**). Jakmile tato nejvyšší láska jednou vešla do srdce lidského, myslí duch ustavičně na Boha a nevzpomene si na nic

jiného. Nezbyvá v něm místa pro myšlenky, jež by se nezabývaly Bohem. Jeho duše se stane nepřemožitelně čistá, zláme všechna pouta ducha a těla a stane se šťastná a svobodná.

Jedině tento člověk dokáže zbožňovati Pána ve svém vlastním srdci: formy, symboly, knihy a doktriny jsou pro něho neúčinné a neschopné, aby mu poskytly nějakou službu. Není snadné zbožňovati Pána tímto způsobem. Ponejvíce kvete lidská láska jen tam, kde je opětována, tam, kde láska nevzbudí lásku, vládne obyčejně jen chladná lhostejnost. Přece však se shledáváme s několika řídkými případy, že se projevuje láska i tam, kde nenachází ohlas. Chceme-li použít symbolu, můžeme srovnati takovou lásku s láskou motýla k ohni. Motýl miluje oheň, padne do něho a zahyne. Je to už v přirozenosti tohoto hmyzu tak milovati. Milovati, protože je to přirozená podstata lásky, to jest nejvyšší a nejméně sobecký druh lásky, jaký lze najít v tomto světě. Taková láska, vyvinuvší se na úrovni duchovní, vede k uskutečnění **pará bhakti**.

Trojúhelník lásky

Lásku si můžeme představit jako trojúhelník, jehož každý vrchol odpovídá jednomu z jejích neoddělitelných příznaků. Neexistuje trojúhelník bez tří vrcholů a též neexistuje žádná pravá láska, která by neměla následující tři příznaky:

První vrchol našeho trojúhelníku lásky je, že láska nepřipustí žádného smlouvání. Dokud chceme dostati nějakou odplatu, dotud se nejedná o pravou lásku, nýbrž je to otázka: Má dáti - Dal. Dokud si myslíme, že bychom mohli to, nebo ono dobrodiní dostati od Boha na oplátku za svou hlubokou úctu, věrnost, dotud nemůže v našem srdci vzrůstati žádná opravdová láska. Kdo Boha zbožňuje proto, že doufá, že se mu za to od Něho dostane nějakého dobrodiní, jistě by jej nezbožňoval, kdyby věděl, že se mu nic nedostane. Bhakta zbožňuje Pána, protože je hodný zbožnění. Tento božský cit opravdu nábožného člověka není vyvolán ani řízen jinou pohnutkou.

Žil jednou velký král, který šel lesem a potkal tam mudrce. Pozastavil se s ním na chvíli a byl jat jeho velkou čistotou a moudrostí. Chtěl se mu zalíbiti a udělati mu dar. Mudrc odmítl a pravil: "Lesní ovoce mi poskytuje dosti jídla, čisté potoky, jež stékají z hor a horská jeskyně je mým domovem. Proč bych měl přijímati od tebe nebo kohokoliv jiného nějaký dar!" Král odpověděl: "Pro moji radost přijmi něco ode mne a prosím tě, pojd' se mnou do města do mého paláce." Konečně po dlouhém přemlouvání mudrc povolil královi přemlouvání a doprovodil jej do jeho paláce. Než však král předal mudrci dar, pronesl svou modlitbu a pravil: "Bože, daruj mi více dětí, Bože, dej mi větší bohatství, Bože, dej větší zem, Bože, daruj mi lepší zdraví atd." Dříve však, než král dokončil svou modlitbu, mudrc povstal a klidně opustil místnost. Jak to král zpozoroval, utíkal za ním a volal: "Pane, odcházíte, aniž jste přijal mé dary!" Mudrc se obrátil a pravil: "Nežádám almužny od žebráka! Ty nejsi nic jiného než žebrák, jak mi můžeš něco darovati? Nejsem blázen, abych přijal něco od žebráka, jako jsi ty. Odejdi a nechod' za mnou více."

Tato historka dobře ukazuje rozdíl mezi žebráky a pravými zbožňovateli Boha. Žebrání není řeč lásky. Je to nečestné milovati kvůli

získání spásy nebo jakékoliv odměny. Láska si nežadá mzdy. Není jiné lásky než lásky pro lásku. Bhakta miluje, jelikož nedokáže, aby nemiloval. Vidíte-li nějakou krásnou krajinu a zalíbí-li se vám, nechcete od ní dobrodiní, ani ona od vás nic nežadá. A přece pohled na ni zaseje do vaší duše blaho, utiší všechny duševní nepokoje a dá vám klid.

Téměř vás na chvíli vyzdvihne nad vaši smrtelnou přirozenost do stavu opravdové božské extáze. Tato podstata pravé lásky je prvním vrcholem našeho trojúhelníku. Nežádejte nic nazpět za svou lásku, vždycky mějte roli dávajícího. Dejte Bohu svou lásku, ale neočekávejte, že něco dostanete nazpět (ani Jeho).

Druhý vrchol lásky je, že láska nezná bázlivost. Kde zbožňují Boha ze strachu, náležejí k nižším vývojovým stupňům, jakožto lidské bytosti jsou úplně nevyvinuté. Zbožňují Boha ze strachu před trestem. Pro ně je mocnou bytostí ozbrojenou bičem v jedné ruce a žezlem v druhé. A když Jej neposlechli, bojí se, že budou zbičováni. Zbožňovati Boha ze strachu před trestem je hanbou. Takové zbožňování, smíme-li zde vůbec použití tohoto jména, je nejnižší forma zbožňování z lásky. Jak může býti v srdci, v němž trvá strach, také láska? Láska sama překonává veškerý strach. Představte si mladou matku, která jde po ulici a za ní jde štěkající pes. Má strach a uteče do nejbližšího domu. Předpokládejte však, že příští den jde se svým děťátkem po ulici a že ji napadne lev. Kam myslíte, že se postaví? Přirozeně právě před tlamu lva, aby chránila dítě. Láska přemáhá veškerou bázeň.

Bázeň se rodí ze sobecké myšlenky, chtějí se oddělit od všeho ostatního. Čím více se zmenšuji a čím více se uzavírám ve svém egoismu, tím více roste moje bázeň. Myslí-li si člověk, že je malé nic, jistě se ho zmocní strach. Čím méně však sebe považujete za bezvýznamného člověka, tím méně budete mít strach. Dokud jsou ve vás ještě zbytky strachu, nemůže ve vás přebývat žádná láska. Láska se strachem se nesnese. Ti, kdo Boha milují, nesmí se Jej bát. Pravý zbožňovatel Boha se usmívá příkazu: "Nevezmeš jména božího nadarmo!" Jak se může v náboženství lásky vyskytnout rouhání se Bohu? Čím častěji vyslovujeme jméno Boží, ať už jakýmkoliv způsobem, tím lépe pro nás. Opakujete přece Jeho jméno jen proto, že Jej milujete.

Třetí vrcholek trojúhelníka je, že láska vůbec nezná soupeře, neboť v sobě ztělesňuje nejvznešenější ideál milujícího. Pravá láska se v nás nevyvine nikdy dříve, než se cíl naší lásky stane pro nás nejvyšší. Může se stát v mnohých případech, že se lidská láska špatně vede a umisťuje, ale pro milujícího je předmět jeho lásky vždy nejvyšší. Někdo může spatřovati svůj ideál v nejnižších bytostech, jiný zas v nejvyvinutějších, ale v každém případě jedině zvolený ideál může býti upřímně a opravdově milován. Nejvyšší ideál každého člověka se nazývá Bůh. Nevědomec, nebo mudřec, nebo hříšník, muž či žena, vzdělanec či nevzdělanec, kultivovaný či nekultivovaný - pro každého člověka je nejvyšším ideálem Bůh. Souhrn všech nejvyšších ideálů krásy, vznešenosti, moci nám poskytuje nejúplnější pojetí milujícího a lásky hodného boha. Tyto ideály jsou v té či oné formě živě přítomny v každém vědomí, jsou viditelné od veškerých našich vědomí. Všechny činné projevy lidské přirozenosti - jsou bojem za uskutečnění těchto ideálů v praktickém životě. Všechna různá hnutí, která pozorujeme ve společnosti, povstávají proto, že různé ideály v jednotlivých duších usilují o to, aby se uskutečnily a zhmotnily, co je uvnitř snaží se dostat navenek.

Tento věčně vládnoucí vliv ideálu je jedinou silou, jedinou hybnou silou, kterou lze v lidstvu pozorovati při díle. Teprve po stech vtěleních, po bojích, které trvají tisíce let, člověk pozná, že je marné chtít, aby se vnitřní ideál úplně shodl se zevními podmínkami a je určoval. Teprve, když to pochopil, přestane se snažit, aby promítl svůj osobní ideál do zevního světa. Sbližuje svůj ideál jako takový, stává se na nejvyšší stanovisko lásky tento ideál, ideálně dokonalý, obsahuje všechny nižší. Každý ví, že zamilovaný dokáže viděti krásu nymfy na masce rozšklebené tváře šeredy. Člověk, který přitom zůstane pouhým divákem, usoudí, že tato láska není na pravém místě, ale zamilovaný i nadále vidí vílu a nikoliv šeredu. Ať je to nymfa nebo šereda, předmět naší lásky zůstane opravdu jádrem, kolem něhož krystalisují ideály.

Co vlastně náš svět zbožňuje? Zajisté ne tento vznešený, dokonalý, všeobsahující ideál opravdu věřícího a nanejvýš milujícího. Ideál, který muži a ženy obvykle zbožňují, je ten, který nosí v sobě. Každý promítá svůj ideál do světa a pak před ním padá na kolena. Proto hrubí a krvežízniví lidé věří v krvežíznivého Boha, neboť nemohou milovati nic jiného, než co je jejich nejvyšším osobním ideálem. Proto též dobří lidé mají vznešenou představu Boha a jejich ideál se hodně liší od ideálu ostatních.

Bůh lásky sám sebe dokazuje

Jaký je ideál milujícího, který již překonal všechny sobecké, obchodní a smlouvačné myšlenky a který již nemá bázně? Takový člověk řekne dokonce všemohoucímu Bohu: "Dávám Ti všechno a nechci na Tobě nic, není vsutku nic, co bych mohl považovati za svůj majetek." Když člověk získal toto přesvědčení, stane se jeho ideálem ideál dokonalé lásky a dokonalé neohroženosti v lásce. Nejvyšší ideál takového člověka nedá se zúžití vymezením svého předmětu. Je to všeobsahující láska, bez mezí a hranic, láska sama absolutní. Tento velký ideál náboženství lásky je zbožňován a milován pouze tak, jak jest bez pomoci nějakého symbolu nebo podnětu. To je nejvznešenější forma **pará bhakti**, zbožňování ideálu jako takového, který obsahuje vše. Ostatní formy lásky jsou na cestě dosažení tohoto ideálu. Na této cestě za uskutečněním náboženství lásky shledáváme se se všemi neúspěchy a úspěchy. Vybíráme jeden předmět po druhém a vnitřní ideál promítáme postupně do každého z nich. Ukáže se, že všechny tyto zevní předměty nedostačují k zprostředkování vnitřního ideálu, jenž se pořád rozšiřuje, a proto je odhazujeme jeden po druhém. Konečně dojde žák k tomu závěru, že by bylo marné, kdyby chtěl uskutečnit svůj ideál v zevních předmětech a že všechny tyto předměty vůbec nelze srovnat se samotným ideálem. Během času získá sílu poznávati nejvyšší, nejobsažnější ideál, který zří dokonale živě a skutečně, přes to, že pro něho zůstává výhradně abstrakcí.

Dosáhl-li věřící tohoto bodu, netáže se více, zda je Bůh dokazatelný či nikoliv, zda je všemohoucí či vševědoucí. Pro něho je jediné Bohem lásky, nejvyšším ideálem lásky a to je vše, co si přeje. On, jakožto láska, dokazuje sám sebe. Jediného důkazu není třeba k tomu, aby milující byl přesvědčen o existenci milovaného. Bohové-soudci jiných náboženství potřebovali by třebas mnoho důkazů o své existenci, ale bhakti nemyslí a nemůže myslet na takové bohy. Pro něho je Duch úplně a zcela jen láskou. "Nikdo, ó, Milovaný, nemiluje manžela k vůli lásce k manželu, ale miluje jej k vůli lásce ke Mně.

Nikdo, ó, Milovaný, nemiluje manželku z lásky k ní, nýbrž z lásky ke Mně, která jest v ní, způsobují lásku k ní."

Někteří tvrdí, že sobectví je jediná hnací síla všech lidských činností. Též sobectví je láska, ale láska zhanobená tím, že se osamostatnila, omezila na jednotlivce. Myslím-li na sebe jako na vše obsahující celek, nemůže ve mne při tom být žádné sobectví. Jestliže však si mylně myslím, že jsem něco bezvýznamného, tu se moje láska osamocuje a zužuje. Smysl je v tom, že zužujeme a zmenšujeme sféru lásky. Vše, co je ve vesmíru, je původu božského a zasluhuje, aby bylo milováno. Nutno si připomenouti, že láska k celku zahrnuje v sobě lásku každé části. Tento celek je Bůh bhaktův, všichni ostatní bohové - Otec, který je na nebesích, Matka - Stvořitel - všechny teorie, nauky a knihy nemají pro něho ani účel ani význam, neboť svou nejvyšší láskou a odevzdaností se pozdvihl nad všechny tyto věci.

Když se srdce vytřídí, vyčistí a naplní až po okraj nektarem božské lásky, všechny ostatní představy o Bohu se zdají být dětinské a jsou zavrženy jako nepatřičné a bezcenné. Taková je vskutku moc **pará bhakti** - čili nejvyšší lásky.

Dokonalý bhakta nehledá již Boha v chrámech a kostelích, není místa, kde by Jej nenalezl. Nalézá Jej stejně dobře v chrámu jako mimo něj, nachází Jej ve svatosti svatých právě tak dobře jako ve zvrhlosti ve zvrhlých, protože On již vládne v jeho srdci s veškerou slávou, jakožto všemohoucí a neshasitelné světlo lásky, které září vždy a je vždy přítomné.

Lidské představy o božském ideálu lásky

Je nemožné, vyjádřiti lidským jazykem podstatu ideálu nejvyšší a absolutní lásky. Ani nejvyšší vzlet lidské představy není schopen obsáhnouti celou její dokonalost a nekonečnou krásu. A přece žáci náboženství lásky musí všude, ať už ve formě nižší, či vyšší, používat nedostačujícího lidského jazyka, aby pochytili a definovali ideál lásky. Dokonce lidská láska, ve všech svých formách, byla stvořena k tomu, aby představovala určitým způsobem nevýslovnou, božskou lásku. Člověk může myslet na božské věci jen svým lidským způsobem. Absolutno vyjadřuje jen relativní řečí. Celý vesmír je pro nás textem. Textem Nekonečna psaným jazykem konečna. Proto bhakta používá o Bohu a o jeho kultu lásky všechny výrazy, které se obvykle sdružují s obyčejnou lidskou láskou. Velcí spisovatelé, kteří psali o **pará bhakti** se pokoušeli pochopiti a zakusiti tuto božskou lásku mnohými různými způsoby. Nejnižší způsob, jakým je může chápati láska, nazývají mírný - **šanta**.

Když člověk miluje Boha, aniž by v něm hořel oheň lásky, aniž by se jeho mysl zmocnila šílenost lásky, když je jeho láska úplně mírná a normální, poněkud povznesená nad pouhé formy, ceremonie a symboly, když se však nevyznačuje ani trochu šílenstvím prudce činné lásky, je to stav **šanta**.

Ve světě se setkáváme s lidmi, kteří se rádi pohybují pomalu a s jinými, kteří jdou a přicházejí jako vítr. Šanta-bhakta je tichý, mírný a jemný.

Další vyšší způsob je **dásja** - postoj služebníka. Při něm se člověk cítí služebníkem Páně. Jeho ideálem je oddanost věrného služebníka Pánu.

Dále stojí způsob **sakhja** - přátelství. "Ty jsi můj milovaný přítel." Zrovna tak, jako člověk otvírá své srdce příteli, vědět, že jej přítel nikdy

nevyplísni pro jeho chyby, nýbrž se bude snažiti, aby mu pomohl, právě tak jako je pocit rovnosti mezi člověkem a jeho přítelem - také tak láska mezi zbožňovatelem a jeho přítelem-Bohem je prodchnuta stejným duchem rovnosti. Bůh se stane naším přítelem, který je blízkým, jemuž se můžeme se vším volně svěřiti, jemuž můžeme odevzdati všechna nejtajnější tajemství svého srdce s dokonalou jistotou, že nám pomůže a nás podpoří. Je přítelem, jež věřící přijímá jako sobě rovného. Bůh se při tom stává naším soudruhem ve hře. Můžeme klidně říci, že my všichni v tomto vesmíru si hrajeme. Jako děti provozující svou vlastní hru, tak i milovaný - Pán - si hraje s tímto vesmírem. Je dokonalý, nezná žádné přání. Proč tedy něco stvořil? Činnost v nás vždy se projevuje, když chceme dosáhnouti nějakých cílů. Čili tato přání vždy předpokládají nedokonalost. Bůh je dokonalý, nemá žádných přání. Proč pokračuje do nekonečna se stvořitelskou, stále činnou prací? Co tím zamýšlí? Všechny historie o Bohu, který stvořil svět z toho nebo onoho důvodu, jež mu přikládáme, jsou pouze hezké legendy, ale nic více. Bůh je s námi a neustále si s námi hraje a my si hrajeme s ním. Bůh je náš věčný přítel ve hře. Jak krásně si umí hrát.

Hra se končí, když je cyklus ukončen. Pak nastane velké ticho, které trvá kratší či delší dobu, až zase všechno povstane a hra se začíná znova. A jedině tehdy, když zapomenete, že všechno je hra, v níž i vy máte úlohu, přichází na vás bída a zármutek. Srdce se stává těžké a svět vás tíží celou svou vahou. Jakmile se však vzdáte myšlenky o běžné skutečnosti této pohnuté třiminutové peripetie, které říkáme život, jakmile víte, že život je divadlo, kde vy hrajete, kde pomáháte Bohu v jeho hře, hned přestanou všechny vaše bědy. Hraje si v každém atomu. Hraje si, když tvoří světy, slunce a měsíce. Hraje si s lidským srdcem, se zvířaty. Jsme figurami na Jeho šachovnici. Staví figury na šachovnici a promíchává je. Napřed nás postaví tak, pak onak a my mu vědomě či nevědomě pomáháme v Jeho hře. Ó, jaká blaženost, jsme jeho druhy ve hře!

Následuje způsob, který se nazývá **vátsalja**, že totiž milujeme Boha nikoliv jako svého otce, nýbrž jako své dítě. Zprvu se nám to zdá asi bizarní, ale vychovává nás k tomu, že zbavujeme pojem Boha od veškeré představy moci. Myšlenka moci přináší s sebou bázeň. Láska však nesmí znáti strach. Známky hluboké úcty a poslušnosti jsou nutné k vytváření charakteru, ale když je charakter vytvořen, když zbožňovatel ochutnal mírnou a tichou lásku a také trochu prudké šílenství, není třeba mluvit o ethice a disciplině. Chápati Boha jako mocného, majestátního a slavného, jako vládce všehomíra nebo Boha bohů, bhaktu nezajímá. Abychom Boha nespojovali se strašlivou představou moci, milujeme Jej jako vlastní dítě. Otec a matka nepocitují vůči dítěti žádný strach, nechovají se před dítětem uctivě. Ani jim nenapadne vyprošovati si od něho nějaké dobrodiní. Dítě je vždy v situaci toho, kdo přijímá a z lásky k dítěti by rodičovské stokrát obětovali svůj život. Tisíc životů by obětovali pro své dítě. Proto může být Bůh milován jako dítě.

Tato myšlenka, zbožňovat Boha v podobě dítěte, se přirozeně zrodila a vyvíjela v náboženských sektách, které věří ve vtělování boží. Mohamedánovi je nemožné, aby si představoval Boha jako dítě, podobná myšlenka by ho úplně zastrašila. Křesťané a hinduové mohou si jej tak dobře představit, neboť mají dítě Ježíše a dítě Krišnu. Indické ženy se považují často za matky Krišnovy. Též křesťanské matky měly by si představovati, že jsou matkami Kristovými, a to by přineslo Západu poznání, kterého má tolik

zapotřebí, o božském mateřství od Boha. Pověrečná bázeň a uctivost vůči Bohu jsou hluboko zakořeněny v hloubi našeho srdce a je třeba dlouhých let, abychom láskou zničili své pojmy o uctivosti, poctě, bázni, majestátu a slávě, jež se vztahují na Boha..

Je ještě jiná představa božského ideálu lásky. Nazýváme ji **madhura** (sladká). Je nejvyšší ze všech. Pozůstává věru v nejvyšším projevu lásky v tomto světě, v lásce, která je též nejsilnější, jakou člověk zná. Která láska tak otřese celou lidskou přirozeností, která láska tak prodchne každý atom jeho bytosti, tak jej poblázní, tak způsobí, že sám sebe zapomene, tolik jej zmučí, učiní z něho Boha nebo démona - jako dokáže láska mezi mužem a ženou?

V madhuře - tedy v této nejsladší formě božské lásky, je Bůh naším manželem. Všichni jsme ženami, neexistuje v tomto světě žádný muž, mimo jediného muže a tím jest On, náš Milovaný! Všechna láska, kterou muž dává ženě, nebo žena muži, je zde přinášena Bohu. Všechny druhy lásky, s nimiž se setkáváme zde na zemi a s nimiž si celkem pouze hrajeme, mají jediný cíl - Boha! Člověk, bohužel, nezná moře, do něhož ustavičně proudí mocná řeka lásky, a proto ji často pošetile obrací a dává lidským loutkám. Velká láska k dítěti, která žhne v lidské přirozenosti, není určena pro malou loutku - dítě. Je-li slepě a výlučně věnována pouze dítěti, je výsledkem utrpení. Taková bolest však přinese pochopení, že láska, která se věnuje nějakému člověku, musí způsobit dřívě nebo později bolest a zármutek. Naše láska musí se tedy dávat Nejvyššímu, který nikdy neumírá a nikdy se nemění. Jemu je oceánem lásky, v němž není přílivu ani odlivu. Láska musí dojít do pravého místa určení, k Tomu, jenž jest opravdu nekonečný oceán lásky. Všechny řeky ústí do tohoto moře. Ani kapka vody, která klouže po boku hory, nemůže se zastavit ve svém běhu, padla-li do potoka, nebo do řeky. Dokonce i kapka si najde konečnou cestu do oceánu. Bůh je jediný cíl našich vášní a citů. Chcete-li dát volný průchod své zlosti, hádejte se s Ním. Vyplísněte svému Milovanému, zlobte se na svého Přítele. Komu byste mohli tak klidně vyčinit? Který smrtelník by tak trpělivě snášel váš hněv? Jistě by prudce reagoval. Zlobte se na mne, jistě bych se hned vzepřel, protože bych tak lehce nesnesl váš hněv. Řekněte Milovanému: "Proč nepřicházíš ke mně? Proč mě necháváš tak samotného?"

Kde naleznu větší radost než v Něm? Jakou radost můžeme najít v malých, hliněných hroudách? Musíme hledat vznešenou podstatu nekonečné radosti a ta je v Bohu. Všechny naše vášně a vzněty mají se nésti

k Němu, Jsou určeny Jemu, neboť minou-li svůj cíl a padnou-li, zkazí se. Směřují-li přímo k Pánu, dokonce nejnižší z nich se přetvoří. Všechny síly lidského těla a ducha, ať už se projevují jakkoliv, mají jediný cíl u Boha, jako svého ekájana. Všechna láska i vašeň lidského srdce má směřovati k Bohu. On je Milovaný, koho jiného by mělo naše srdce milovati? Je nejskvělejší, je nejvznešenější. Je krása a vznešenost sama. Kdo by byl na tomto světě krásnější než On? Kdo ve vesmíru je nadán lepšími vlastnostmi než On, aby se mohl stát manželem? Kdo ve vesmíru je hodnější lásky? Nechť je tedy vaším manželem, nechť je vaším Miláčkem.

Často se stává, že zbožňovatelé Boha, kteří opěvují božskou lásku, používají řeči lidské lásky ve všech jejích formách, jakožto přiměřeného prostředku, aby ji popsali. Blázni tomu nerozumí a nikdy neporozumí. A

pohlíží na to světskýma očima. Neví nic o šíleném zanícení této duchovní lásky. Jak by také mohli?" Pro jediný polibek Tvých rtů, ó, Milovaný! Koho Ty jednou políbil, toho žízeň po Tobě vždy a věčně vzrůstá, všechny jeho starosti mizí, zapomíná na vše, vyjma na Tebe!" Usilujte o tento polibek Milovaného, po doteku Jeho rtů, který činí bhaktu šíleným a činí z člověka Boha. Pro toho, kdo byl omilostněn tímto polibkem, mění se celá příroda, zapadající světy, mizí slunce, dokonce vesmír se rozpouští v nekonečném oceánu lásky. To je dokonalé šílenství z lásky.

Pravý duchovní milovník však nezůstává pouze při tom. Ani láska mezi manželi není pro něho dosti šílená. Bhaktové používají též pojmu mimomanželské lásky, protože tato je zvlášť silná. Nemyslí ovšem na to, co by tato láska mohla v sobě mít neslušného. Tato láska je toho druhu, že je tím vášnivější, čím více překážek se jí klade v cestu, aby bránily jejímu volnému průchodu. Manželská láska však je mírná a bez překážek. Bhaktové si představují mladou ženu, která vášnivě miluje svého milence, ale brání jí v tom otec, matka nebo manžel. Čím více překážek se staví její lásce v cestu, tím více sílí. Lidská řeč není schopna vyjádřiti, jak vášnivě byl milován Krišna v lesích Vrindá, jak při zaznění jeho hlasu věčně blažené gopis mu přispěchaly vstříc, zapomínajíce světa a jeho pout, svých povinností, radostí a bolestí. Lidé! Lidé! Jak můžete mluvit o lásce boží a zároveň se při tom zaměstnávati všemi marnostmi tohoto světa, jste upřímní? "Kde je Ráma, tam již není místa pro nějaké přání, tam není místa pro Rámu - kde je přání - nemohou existovati pohromadě, jako světlo a tma nikdy nejsou pohromadě."

Závěr

Dosáhne-li se tento vznešený ideál lásky, odhodí se všechna filosofie. Kdo by se pak ještě o ni staral? Svoboda, nirvána, spása - všechno se hodí přes palubu. Kdo může toužiti po svobodě, když požívá božskou lásku? "Pane, nežádám ani bohatství, ani přátele, ani krásu, ani vědění, dokonce ani svobodu - dovol, abych se stále zrozoval a ty, abys byl vždy mojí láskou. Bud' po staletí mojí láskou."

"Kdo by se chtěl státí cukrem?" praví bhakta. „Chtěl bych jísti cukr!" Kdo by si tedy mohl přát, aby se stal svobodný a sjednotil se s Bohem? - "I když vím, že jsem Jím, přece chci zůstat od Něho oddělen a rozruzněn, abych mohl se těšiti z lásky k Milovanému," praví bhakta.

Láska k vůli lásce je největší radost. Kdo by si nenechal tisíckrát spoutat ruce a nohy, aby se mohl těšiti z Milovaného? Bhakta se nezajímá o nic jiného než o lásku, aby miloval a byl milován. Jeho láska, která není z tohoto světa, se podobá přílivu, který stoupá proti řece, tentýž milující pluje proti řece, proti proudu. Svět jej považuje za blázna. A znal jsem jednoho takového člověka, kterého svět považoval za blázna a on na to odpovídal takto: "Přátelé, celý svět je blázonec - jedni jsou posedlí pozemskou láskou, jiní pověstí, jiní slávou, jedni myšlenkou na peníze, jiní myšlenkou na svou spásu a nebe. Jsem také bláznem v tomto velkém blázcinci, jsem posedlý Bohem. Jestli vy jste pomatení, ať je to k vůli Bohu. Myslím však, že můj stav je přece jen nejlepší."

Bláznovství pravého bhakty je stravující, všechno ostatní před ním mizí. Celý vesmír se mu zdá být plný lásky a jediné lásky. Když je tedy člověk

láskou naplněn, znamená to, že je blahoslaven na vždy, věčně šťasten. Jedině toto svaté bláznovství božské lásky nás může navždy uzdravit z nemoci tohoto světa. U bhakty sobectví mizí zároveň s žádostivostí. Přiblížil se k Bohu a odhodil všechna marná přání, jimiž byl až dosud naplněn.

V náboženství lásky musíme začít s dualismem. Bůh je pro nás oddělená bytost a my se cítíme též oddělenými bytostmi. Pak mezi oběma zprostředkuje láska, člověk se začíná přibližovati k Bohu a Bůh též se postupně blíží k člověku. Člověk se chápe všech různých lidských životních vztahů, jako jsou otcovský, mateřský, přátelský, učitelský, milovnický a promítá je na svůj ideál lásky, na Boha.

Bůh je pro něho tím vším a konečný bod svého postupu dosahuje, když se úplně ztratil v předmětu své lásky. Každý z nás začíná s láskou k sobě a nespravedlivé požadavky, které klade jeho malé já činí lásku sobeckou. Konečně ovšem vyjde světlo a v něm poznáme, že se naše malé já sjednotilo s Nekonečnem.

Sám člověk se přetvoří v přítomnosti tohoto světla Lásky a konečně pozná tuto pravdu plnou inspirace a krásy:

Láska, milující a milovaný jsou jedno.

*